

XVI-OJI JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ PSICHOLOGŲ KONFERENCIJA

MOKSLO GALIA: ŽINOTI AR VEIKTI?

PRANEŠIMŲ SANTRAUKŲ LEIDINYS

2019 d. balandžio 26 d.

Vilniaus universitetas

XVI-OJI JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ PSICHOLOGŲ KONFERENCIJA

MOKSLO GALIA: ŽINOTI AR VEIKTI?

PRANEŠIMŲ SANTRAUKŲ LEIDINYS

2019 m. balandžio 26 d.

Vilniaus universiteto leidykla

2019

KONFERENCIJOS ORGANIZACINIS
KOMITETAS

Pirmininkė:

Karolina Petraškaitė

Nariai:

Edita Baukienė

Violeta Cimalanskaitė-Kazlauskienė

Ieva Daniūnaitė

Viktorija Ivleva

Rosita Kanapeckaitė

Raimonda Sadauskaitė

Gabrielė Skabeikytė

Marija Vaštakė

KONFERENCIJOS MOKSLO
KOMITETAS

Pirmininkė:

Prof. habil. dr. Danutė Gailienė

Nariai:

Doc. dr. Rasa Barkauskienė

Prof. dr. Evaldas Kazlauskas

Doc. dr. Vilmantė Pakalniškienė

Prof. dr. Arūnas Poviliūnas

Prof. dr. Gintautas Valickas

KONFERENCIJOS
ORGANIZATORIAI

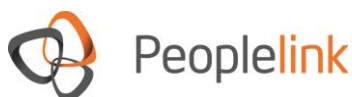
Filosofijos
fakultetas

PARTNERIAI

RĖMĖJAI

ISSN 2669-0357

PRATARMĖ

XVI-ąją kartą Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija (toliau – JMPK) suteikia erdvę dalintis nuveiktais darbais ir įkvėpimu jaunųjų mokslininkų bendruomenėje ir kviečia įsijungti į dialogą psichologijos entuziastus. Šių metų programoje – 34 žodiniai ir stendiniai pranešimai, keliantys mokslinius klausimus asmenybės, socialinės, traumų psichologijos srityse, tyrinėjantys įvairių amžiaus grupių psichologinės gerovės, psichikos ir fizinės sveikatos ypatumus. Nepaisant tokio temų įvairiapusiškumo, jaunajam mokslininkui neišvengiamas bendras klausimas, kokią galią gyvenimo kontekste ir apskritai mūsų visuomenėje turi mokslas.

Be abejo, klausimas itin platus, tačiau neatsiejamas su psichologo mokslininko vaidmens prasmės paieškomis, todėl šiemet JMPK tema „Mokslo galia: žinoti ar veikti?“. Ji kilo natūraliai jaunesiems psichologams mokslininkams diskutuojant, kaipgi gyvenime įprasminamas mokslas – ar jis vertingas pats savaime, ar tik tuomet, kai turime drašos ir pasiryžimo žinias pritaikyti praktikoje.

Su mokslo ir praktikos santykiu susijusia patirtimi ir idėjomis pasidalins plenariniai pranešėjai dr. Vaiva Klimaitė bei dr. Vytautas Jurkuvėnas, o į pokalbį tiek pranešėjus, tiek klausytojus aktyviau įsitraukti kvies plenarinė diskusija, kurioje idėjas kurstys svečiai psichologai dr. Olga Zamalijeva ir Antanas Grižas bei filosofai Vilius Dranseika ir Albinas Plėšnys. Viliamės, jog tarpdisciplininis dialogas iš skirtingą teorijos ir praktikos santykių atspindinčių sričių iškels prasmingų klausimų ir apmąstymų.

Tikime, kad JMPK, kaip tradicinis kasmetinis jaunųjų mokslininkų psichologų bendruomenės renginys, skatins tarpusavio ryšį ir bendradarbiavimą, įkvėps dalintis nuveiktais darbais ir pasieks besidominčių klausytojų ausis bei bus simbolinė jaunojo mokslininko žinių įprasminimo dalis.

Nuoširdžiai padėkoti norėčiau JMPK Mokslo komitetui, kuris yra neatsiejamas mūsų konferencijos moksliskumo pagrindas, Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetui už palaikymą ir paramą, kuri leidžia sėkmingai vykdyti renginio išpildymą, taip pat Lietuvos psichologų sąjungai ir visiems rėmėjams, kurie prisidėjo prie konferencijos palaikymo bei pranešėjų paskatinimų. Galiausiai, JMPK negyvuotų be nuoširdaus organizacinio komiteto darbo, už kurį norėčiau padėkoti Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Psichologijos instituto doktorantams.

Manau, konferencijos tikslą galima apibendrinti mintimi, jog kol kelsime klausimą, kaip jaunajam psichologui įprasminti savo mokslo žinias, JMPK tradicija sėkmingai tęsis ir toliau.

Doktorantė Karolina Petraškaitė

JMPK 2019 organizacinio komiteto primininkė

TURINYS

KONFERENCIJOS PROGRAMA | 6

ŽODINIAI PRAEŠIMAI | 8

- BAUKIENĖ E., PROF. DR. JUSIENĖ R. Ikimokyklinio amžiaus vaikų miego sunkumų ir informacinių technologijų naudojimo sąveika, atsižvelgiant į negatyvaus vaikų emocionalumo reikšmę miegojimo bei naudojimosi ekranais aplinkybėms | 8
- ČEPULIENĖ A. A., DOC. DR. SKRUIBIS P. Savižudybės priimtimumo ir savižudybės smerkimo ryšys: katalikų ir musulmonų palyginimas | 8
- DANIŪNAITĖ I., DR. ŽELVIENĖ P. Vaikų ir paauglių trauminės patirties ir jos pasekmių vertinimo iššūkiai | 9
- GEGIECKAITĖ G. Užsitęsusio gedulo sutrikimo simptomų ir požiūrio į mirtį sąsajos | 10
- IVLEVA V. Grįžimas į darbą po onkologinės ligos: literatūros apžvalga | 10
- KAIRYTĖ A. Nejauka muminukų slėnyje | 11
- KANAPECKAITĖ R., DOC. DR. BAGDŽIŪNIENĖ D. Kariūnų psichologinis atsparumas: samprata, veiksniai, padariniai, ugdymas | 11
- KATULIS G. Patirtiniu ugdymu paremtų intervencijų efektyvumas mokyklose | 12
- KAZAKOVA E. Suaugusiųjų verkimo, empatijos ir asmenybės bruožų sąsajos | 13
- KRAVČENKO K. Socialinių normų teorija pagrįstų intervencijų poveikis alkoholio vartojimui: aprašomųjų ir įsakomųjų normų vaidmuo keičiant mažiau už normą vartojančių studentų alkoholio vartojimo ketinimus | 13
- KUODYTĖ-KAZIELIENĖ R. Vaikų ekonominės ir teisinės socializacijos įvertinimas | 14
- KVEDARAITĖ M. Trauma ir potrauminis stresas suaugusio asmens raidos kontekste | 15
- LAUKYTĖ J. Studentų akademinio nesažiningumo sąsajos su moralės pagrindais ir tamsiosios triados asmenybės bruožais | 15
- MIKALAUŠKIENĖ V. Nuteistųjų adaptacija pataisos įstaigose | 16
- NOMEIKAITĖ A. Lietuvos paauglių patiriamos grėsmės internete ir jų ryšys su aplinkos veiksniais | 17
- PETRALYTĖ E. Sergančiųjų depresija 6 minučių ėjimo testo duomenų ir depresiškumo kaita ambulatorinėje rehabilitacijoje | 17
- PRIŽGINĖ D. Tyliai kenčiantys vaikai: nukentėjusių nuo seksualinės prievartos atsiskleidimas | 18
- RADAVIČIŪTĖ I., BRAZAUSKAITĖ A. Socialinės rizikos paauglių emocinė raiška dailės terapijos procese | 18

- SLAVINSKIENĖ J. Rizikingai vairuoti motyvuojančių veiksmų ir asmenybės profilių reikšmė paaškinant objektyviai rizikingą vairavimą | 19
- ŠAKINYTĖ D. Socialinių reklamų, skirtų vairavimo išgėrus prevencijai, sukeltos baimės bei reklamos aktualumo, susijusio su žmonių turima patirtimi, sąsajos | 19
- ŠALČIŪNAITĖ L., LEKT. LEONAS L. Placebo vaidmuo, keičiant kofeino poveikį dėmesio funkcijoms | 20
- TOLEIKYTĖ U. Valgymo sutrikimais sergančių asmenų nuostatos savižudybių atžvilgiu | 21
- VADVILAVIČIUS T., JANAVIČIŪTĖ J., DOC. DR. ŽARDECKAITĖ-MATULAITIENĖ K. Tamsiaja triada pasižyminčių vadovių moterų patrauklumo vertinimas: pilotinis tyrimas | 21
- VARNAGIRYTĖ E., PERMINAS A. Studentų nepasitenkinimo kūno vaizdu sąsajos su romantinių partnerių išsakomais komentarais apie jų išvaizdą | 22
- VISOCKYTĖ V. Dvasingumas ir jo raiška paauglystėje | 23
- ŽEMAITAITYTĖ M., ARGUSTAITĖ-ZAILSKIENĖ G. Bendravimo su tėvais ir šeimos paramos sąsajos su ankstyvais paauglių lytiniais santykiais | 23
- ŽIEDELIS A. Skalė–netyčiukė: trumposios miego sunkumų skalės (tmss) psichometrinės charakteristikos | 24

STENDINIAI PRANEŠIMAI | 25

- BAKAITYTĖ A. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminis augimas | 25
- ČEPONYTĖ M., DOC. DR. ŽARDECKAITĖ-MATULAITIENĖ K. Studentų subjektyviai suvokto seksualinio priekabiavimo patyrimo analizė | 25
- MINGAUDAITĖ J., PROF. DR. RAIŽIENĖ S., DOC. DR. PAKALNIŠKIENĖ V., LEKT. DR. POVILAITIS R., DOC. DR. GRIGUTYTĖ N. Lietuvos paauglių tapatumo ir elgesio internete sąsajos | 26
- PETRAŠKAITĖ K., STEPONAVIČIŪTĖ K. Vyresnio amžiaus asmenų depresiškumas ir tokieji pažintiniai gebėjimai | 27
- URVELYTĖ E., PERMINAS A. Studentų nepasitenkinimo kūno vaizdu psichosocialiniai rizikos veiksniai | 27
- VADVILAVIČIUS T., DOC. DR. STELMOKIENĖ A. Skirtingais tamsiosios triados bruožais pasižyminčių vadovų scenarijai ir jų vertinimas | 28
- VALIŪNĖ D., PERMINAS A. Mokinių savigarbos reikšmė pykčio pokyčiams po mokykloje taikomos pykčio kontrolės intervencijos | 28

KONFERENCIJOS PROGRAMA

8.30-9.00

REGISTRACIJA

9.00-10.30

PRANEŠIMAI ATSKIROSE SEKCIJOSE (I SESIJA)

ASMENYBĖS PSICHOLOGIJOS TYRIMAI (201 a.)

J. Laukytė, *Studentų akademinio nesąžiningumo sąsajos su moralės pagrindais ir tamsiosios triados asmenybės bruožais*

T. Vadvilavičius, *Tamsioji triada pasižymintiu vadovų moterų patrauklumo vertinimas: pilotinis tyrimas*

E. Kazakova, *Suaugusiųjų verkimo empatijos ir asmenybės bruožų sąsajos*

J. Slavinskienė, *Rizikingai vairuoti motyvuojančių veiksnių ir asmenybės profilių reikšmėpaaiškinant objektyviai rizikingą vairavimą*

VAIKAI IR PAAUGLIAI (302 a.)

I. Radavičiūtė, *Socialinės rizikos paauglių emocinė raiška dailės terapijos procese*

R. Kuodytė-Kazieliene, *Vaikų ekonominės ir teisinės socializacijos įvertinimas*

A. Nomeikaitė, *Lietuvos paauglių patiriamos grėsmės internete ir jų ryšys su aplinkos veiksniais*

SOCIALINĖS PSICHOLOGIJOS TYRIMAI (207 a.)

K. Kravčenko, *Socialinių normų teorija pagrįstų intervencijų poveikis alkoholio vartojimui: aprašomųjų ir išakomųjų normų vaidmuo keičiant mažiau už normą vartojančių student alkoholio vartojimo ketinimus*

D. Šakinytė, *Socialinių reklamų, skirtų vairavimo išgėrus prevencijai, sukeliama baimė bei reklamos aktualumo, susijusio su žmonių turima patirtimi, sąsajos*

E. Varnagiryte, *Studentų nepasitenkinimo kūno vaizdu sąsajos su romantinių partnerių išsakomais komentarais apie jų išvaizdą*

10.30-11.00

KAVOS PERTRAUKA

11.00-12.30

KONFERENCIJOS ATIDARYMAS (201 a.)

PLENARINĖ SESIJA

Dr. V. Klimaitė, *Savižudybių prevencija: mokslas praktikai*

Dr. V. Jurkuvėnas, *Niekam nereikia stiklo karoliukų žaidimą žaidžiančių mokslininkų?*

12.30-13.00

SUSITIKIMAS SU STENDINIŲ PRANEŠIMŲ AUTORIAIS (II aukštas)

A. Bakaitytė, *Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminis augimas*

M. Čeponytė, *Studentų subjektyviai suvokto seksualinio priekabiavimo patyrimo analizė*

J. Mingaudaitė, *Lietuvos paauglių tapatumo ir elgesio internete sąsajos*

K. Petraškaitė, *Vyresnio amžiaus asmenų depresiskumas ir taikieji pažintiniai gebėjimai*

E. Urvelytė, *Studentų nepasitenkinimo kūno vaizdu psichosocialiniai rizikos veiksniai*

T. Vadvilavičius, *Skirtingais tamsiosios triados bruožais pasižymintiu vadovų scenarijai ir jų vertinimas*

D. Valiūnė, *Mokinių savigarbos reikšmė pykčio pokyčiams po mokykloje taikomos pykčio kontrolės intervencijos*

- 13.00-14.00 PERTRAUKA**
- 14.00-15.00 PRANEŠIMAI ATSKIROSE SEKCIJOSE (II SESIJA)**
- PSICHOLOGINĖS GEROVĖS RESURSAI (201 a.)
- R. Kanapeckaitė**, *Kariūnų psichologinis atsparumas: samprata, veiksniai, padariniai, ugdymas*
- G. Katulis**, *Patirtiniu ugdymu paremtų intervencijų efektyvumas mokyklose*
- V. Mikalauskienė**, *Nuteistųjų adaptacija pataisos įstaigose*
- VAIKAI IR PAAUGLIAI (214 a.)
- M. Žemaitaitytė**, *Bendravimo su tėvais ir šeimos paramos sąsajos su ankstyvais paauglių lytiniais santykiais*
- V. Visockytė**, *Dvasingumas ir jo raiška paauglystėje*
- E. Baukienė**, *Ikimokyklinio amžiaus vaikų miego sunkumų ir informacinių technologijų naudojimo sąveika, atsižvelgiant į neigiamą vaikų emocionalumo reikšmę miegojimo bei naudojimosi ekranais aplinkybėms*
- NAUJI VĖJAI PSICHOLOGIJOS TYRIMŲ LAUKE (207 a.)
- A. A. Čepulienė**, *Savižudybės priimtumo ir savižudybės smerkimo ryšys: katalikų ir musulmonų palyginimas*
- L. Šalčiūnaitė**, *Placebo vaidmuo, keičiant kofeino poveikį dėmesio funkcijoms*
- A. Kairytė**, *Nejauka muminukų slėnyje*
- 15.00-15.15 KAVOS PERTRAUKA**
- 15.15-16.00 PLENARINĖ DISKUSIJA (201 a.)**
- MOKSLO GALIA: ŽINOTI AR VEIKTI?
- A. Grižas, V. Dranseika, A. Plėšnys, dr. O. Zamalijeva**
- 16.00-16.15 PERTRAUKA**
- 16.15-17.45 PRANEŠIMAI ATSKIROSE SEKCIJOSE (III SESIJA)**
- FIZINĖ IR PSICHIKOS SVEIKATA (201 a.)
- U. Toleikytė**, *Valgymo sutrikimais sergančių asmenų nuostatos savižudybių atžvilgiu*
- A. Žiedelis**, *Skalė – netyčiuokė: Trumposios miego sunkumų skalės (TMSS) psichometrinės charakteristikos*
- E. Petralytė**, *Sergančiųjų depresija 6 minučių ėjimo testo duomenų ir depresiškumo kaita ambulatorinėje reabilitacijoje*
- V. Ivleva**, *Grižimas į darbą po onkologinės ligos: literatūros apžvalga*
- TRAUMŲ PSICHOLOGIJA (303 a.)
- M. Kvedaraitė**, *Trauma ir potrauminis stresas suaugusio asmens raidos kontekste*
- D. Prižginė**, *Tyliai kenčiantys vaikai: nukentėjusių nuo seksualinės prievartos atsiskleidimas*
- I. Daniūnaitė**, *Vaikų ir paauglių trauminės patirties ir jos pasekmių vertinimo iššūkiai*
- G. Gegieckaitė**, *Užsitęsusių gedulo sutrikimo simptomų ir požiūrio į mirtį sąsajos*
- 17.45-18.30 KONFERENCIJOS UŽDARYMAS (201 a.)**

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MIEGO SUNKUMŲ IR INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ NAUDOJIMO SĄVEIKA, ATSIŽVELGIANT Į NEGATYVAUS VAIKŲ EMOCIONALUMO REIKŠMĘ MIEGOJIMO BEI NAUDOJIMOSI EKRAINAIS APLINKYBĖMS

Edita Baukienė, prof. dr. Roma Jusienė

Vilniaus universitetas

Vaikų miego sutrikimų ir ekranus turinčių prietaisų naudojimo ryšiai – plačiai psichologų tyrinėjama tema, tačiau veiksnius, tarpininkaujančius vaikų miego sunkumų ir informacinių technologijų naudojimo sąveikoje, vis dar bandoma identifikuoti. Neseniai tyrėjai atskleidė, kad negatyvus emocionalumas gali būti rizikos veiksnys miego sunkumų vystymesi, tačiau jo vaidmuo miego problemų ir informacinių technologijų naudojimo sąveikai yra netyrinėtas. Taip pat nėra analizuota, kokią reikšmę vaikų miego bei naudojimosi ekranais aplinkybės turi vaikų miego sunkumams, atsižvelgiant į negatyvų emocionalumą.

Tyrimo tikslas – įvertinti sąveikas tarp vaikų miego sunkumų bei ekranus turinčių prietaisų naudojimo ir atskleisti reikšmingus miego bei naudojimosi ekranais aplinkybių veiksnius, atsižvelgiant į negatyvų vaikų emocionalumą. Tyrimo dalyviai yra 996 vaikai nuo 2 iki 5 metų amžiaus ir jų tėvai. Vaikų miego sunkumai ir neigiamas emocionalumas buvo vertinami, naudojant vaikų elgesio aprašą (CBCL / 1½-5), o informacija apie ekranus turinčių prietaisų naudojimo bei miego aplinkybes buvo renkama, naudojant tėvų pildomą anketą (parengtą tyrimo komandos).

Rezultatai parodė, kad vaikų miego sunkumai nesisieja su ilgesniu naudojimosi ekranais laiku, tačiau sąveikauja su aukštesniu neigiamo emocionalumo lygiu, į kurį atsižvelgiant išryškėja tokių miego aplinkybių, kaip miego tvarka, užmigimo trukmė, miegojimo laikas bei migdymas, naudojant informacines technologijas bei naudojimosi ekranais aplinkybių, tokių kaip prietaisų turėjimas kambaryje ir naudojimosi prietaisais taisyklės.

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad negatyvus emocionalumas siejasi su ilgesniu ekranų naudojimu ir didesnėmis miego problemomis ir taip pat yra reikšmingas, analizuojant miegojimo bei naudojimosi ekranais aplinkybes. Šie rezultatai yra svarbūs, pateikiant rekomendacijas pediatrams ir tėvams, siekiant atpažinti pažeidžiamiausius vaikus miego sunkumų vystymuisi bei galėtų tinkamai koreguoti vaikų miego bei naudojimosi ekranais aplinkybes, kad jos būtų kiek įmanoma mažiau žalingos vaikų miegui.

Šis tyrimas yra dalis platesnio tyrimo „Šiuolaikinės informacinės technologijos ir mažų vaikų sveikata“, vykdyto 2017-2018 metais. Tyrimo vadovė – prof. dr. Roma Jusienė.

SAVIŽUDYBĖS PRIIMTINUMO IR SAVIŽUDYBĖS SMERKIMO RYŠYS: KATALIKŲ IR MUSULMONŲ PALYGINIMAS

Austėja Agnietė Čepulienė, doc. dr. Paulius Skruibis

Vilniaus universitetas

Nuostatos savižudybių atžvilgiu siejasi su savižudybių rodikliais ir suicidine rizika. Religinumas laikomas vienu iš svarbių nuostatų savižudybių atžvilgiu formuojančių veiksnių. Kai kurios religijos laikomos apsauginiu faktoriu savižudybės rizikai, o tarpinis šio ryšio kintamasis įvardinamas kaip savižudybės nepriimtino nuostata. Religija taip pat kartais gali būti artimai susijusi su savižudybės reiškiniu bei žmonių, galvojančių apie savižudybę ar bandžusių žudyti, smerkimu. Visgi kyla klausimas, ar savižudybės nepriimtino yra vienareikšmiškai susijęs su savižudybės smerkimu, ar šis ryšys skiriasi, priklausomai nuo išpažįstamos konfesijos bei kitų religingumo aspektų.

Šiam pranešimui buvo panaudoti 2018 m. Austėjos Agnietės Čepulienės Vilniaus universitete apginto magistro darbo „Religingumo ir nuostatų savižudybių atžvilgiu ryšys: lietuvių ir turkų studentų palyginimas“ duomenys. Tyrimas įtraukė dvi skirtingas konfesijas dviejose šalyse – katalikybę ir islamą. Tyrime dalyvavo 44 lietuviai religijos studentai, 59 lietuviai kitų specialybių studentai, 51 turkų religijos studentas ir 50 turkų kitų specialybių studentų. Tyrime matuotas savižudybės priimtumas ir smerkimas (ATTS nuostatų savižudybių atžvilgiu klausimynu) ir 6 religingumo dimensijos (BMMRS religingumo skale).

Rezultatai atskleidė, kad katalikų religijos studentų savižudybės priimtumas nėra susijęs su savižudybės smerkimu, o visose kitose tyrimo dalyvių grupėse mažesnis savižudybės priimtumas siejosi su aukštesniu savižudybės smerkimu. Tai galima aiškinti skirtingomis religijų doktrinomis, be to, gali būti, jog katalikai religijos studentai stipriau nei kontrolinės grupės studentai gilinaisi į savižudybės reiškinio problematiką bei į tai, kokios nuostatos gali skatinti ir kokios gali būti prevenciškos savižudybei. Religijos studentai galimai jaučia didesnę atsakomybę ir pareigą padėti žmonėms, susiduriantiems su krize, mintimis apie savižudybę, todėl jų savižudybės nepriimtumas nėra tapatus smerkimui.

Tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog išpažįstama religija buvo svarbi savižudybės priimtumo ir savižudybės smerkimo ryšiui: katalikybė galimai prisideda prie nepriimtinos, tačiau nesmerkiančios nuostatos savižudybės atžvilgiu, tuo tarpu islamas galimai formuoja ir nepriimtina, ir smerkiančią nuostatą.

VAIKŲ IR PAAUGLIŲ TRAUMINĖS PATIRTIES IR JOS PASEKMIŲ VERTINIMO IŠŠŪKIAI

Ieva Daniūnaitė, dr. Paulina Želviene

Vilniaus universitetas

Pastarojo meto mokslinių tyrimų rezultatai rodo, kad didžioji dalis žmonių bent kartą gyvenime susiduria su stresine arba traumine patirtimi. Pasaulyje atlikti įvairūs tyrimai rodo, kad apie 70-90 proc. žmonių per gyvenimą patiria bent vieną trauminių įvykių. Tyrimuose didelė reikšmė teikiama vaikystėje išgyventiems trauminiams įvykiams, kurie paprastai kartojasi ir ilgai tęsiasi – fiziniam ir seksualiniam smurtui, matytam tėvų tarpusavio smurtui. Atlikti tyrimai rodo, kad daugybinės vaikystėje patirtos traumos yra reikšmingai susijusios su didesniu patiriamų simptomų kiekiu ir jų kompleksiskumu vaikystėje / paauglystėje bei suaugusiojo amžiuje.

Siekiant laiku užtikrinti tinkamą ir reikalingą specializuotą pagalbą bei planuojant prevencines intervencijas, itin svarbu įvertinti trauminės ir stresinės patirties paplitimą, poveikį, rizikos ir apsauginius veiksnius vaikų ir paauglių imtyse. Vos keletas iki šiol Lietuvoje atliktų tyrimų šia tema rodo, kad vaikų ir paauglių trauminės patirties paplitimas siekia iki 80 proc. ir yra reikšmingai susijęs su didesne potrauminio streso sutrikimo bei kitų sveikatos sunkumų rizika. Lietuvoje reikalingas naujas stresinių ir trauminių patirčių paplitimo ir poveikio tyrimas paauglių imtyje.

Pranešime „Vaikų ir paauglių trauminės patirties ir jos pasekmių vertinimo iššūkiai“ bus aptariami šie tyrėjams ir praktikams kylantys svarbūs klausimai: vaikų ir paauglių trauminės patirties atskleidimo ypatumai, trauminės patirties poveikio raiškos ypatumai vaikystėje ir paauglystėje, raidos etapo poveikis dalyvavimui tyrime ir tyrimo rezultatams, informacijos šaltinio pasirinkimo reikšmė.

UŽSITĖSUSIO GEDULO SUTRIKIMO SIMPTOMŲ IR POŽIŪRIO Į MIRTĮ SAŠAJOS

Goda Gegieckaitė

Vilniaus universitetas

Po artimojo netekties dauguma žmonių išgyvena intensyviaus gedulo reakcijas. Nors daugeliui su laiku gedulo intensyvumas sumažėja, daliai asmenų itin stiprios gedulo reakcijos einant laikui nesikeičia. Ilgai besitęsiančios stiprios gedulo reakcijos 2018 m. pirmą kartą įtrauktos į Tarptautinės ligų klasifikacijos 11 leidimą (TLK-11) kaip užsitęsusio gedulo sutrikimas. Kai kurie tyrėjai gedulą apibrėžia kaip netekties prasmės ieškojimą po artimojo mirties, o gedulo įveiką, kaip įvykio prasmės integravimą į savo turimą pasaulėžiūrą (Park, 2010; Neimeyer, Prigerson, Davies, 2002). Mirties laikymas natūraliu gyvenimo aspektu ar mirties baimė galėtų būti susiję su artimojo mirčiai suteikiama prasme bei turėti sąsajų su gedulo reakcijomis, tačiau beveik nėra tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjama, kaip su užsitęsiu gedulu yra susijęs asmens turimas požiūris į mirtį. Šio tyrimo tikslas buvo iširti užsitęsusio gedulo sutrikimo požymių ir požiūrio į mirtį sąsajas.

Iš viso tyrime dalyvavo 126 artimojo netektis patyrę asmenys nuo 19 iki 87 metų amžiaus, ($M = 36,34$, $SD = 13,84$), iš jų 113 (89,7 proc.) moterys, 75,4 proc. turinčių aukštąjį išsilavinimą ir 92,1 proc. gyvenančių mieste. Tyrimo dalyviai buvo patyrę artimojo netektį ne mažiau nei prieš 6 mėn. ir ne daugiau nei prieš 6 metus ($M = 30,91$ mėn., $SD = 19,17$). Užsitęsusio gedulo simptomams matuoti buvo naudotas Užsitęsusio gedulo klausimynas (PG – 13, Prigerson, Maciejewski, 2008). Siekiant įvertinti požiūrį į mirtį, naudotos Požiūrio į mirtį klausimyno skalės: *neutralus mirties priėmimas* ir *mirties baimė* (angl. *Death attitude profile – revisited, DAP-R*; Wong, Reker, 1994) bei klausimas apie artimojo mirties prasmę. Taip pat buvo klausta apie demografinius, mirties aplinkybių veiksnius, santykį su mirusiu artimuoju bei užduoti klausimai apie religiją.

Tyrimo rezultatai: gauta, jog neutralus mirties priėmimas, išsilavinimas ir religijos praktikavimo dažnumas buvo reikšmingai susiję su artimojo mirties prasmės matymu. Tačiau artimojo mirties prasmės matymas, neutralus mirties priėmimas ir mirties baimė nebuvo statistiškai reikšmingai susiję su užsitęsusio gedulo reakcijų intensyvumu.

Išvados: požiūris į mirtį nėra reikšmingai susijęs su užsitęsusio gedulo sutrikimo simptomais.

Tyrimo vadovas – prof. dr. Evaldas Kazlauskas.

GRĮŽIMAS Į DARBĄ PO ONKOLOGINĖS LIGOS: LITERATŪROS APŽVALGA

Viktorija Ivleva

Higienos institutas

Onkologinės ligos yra viena didžiausių visuomenės sveikatos problemų visose pasaulio šalyse (Nacionalinis vėžio institutas, 2015). Susirgimų skaičius kasmet didėja ir Europoje šiuo metu siekia daugiau nei 3 mln. gyventojų. Dauguma sergančiųjų yra darbingo 15-65 m. amžiaus asmenys (Egmond et al., 2016; Tiedtke et al., 2017) ir dėl pažengusių medicinos technologijų bei ankstyvos diagnostikos galimybių turi galimybę grįžti į darbą. Apytiksliai 64 proc. darbuotojų grįžta į darbą (Egmond et al., 2016; Leensen et al., 2016), tačiau neretai tai yra sudėtingas procesas, susijęs ne tik su individualiais, bet ir su psichosocialiniais darbo aplinkos veiksniais (Mehnert, Koch, 2013; Johnson et al., 2009).

Išgyvenusieji onkologinę ligą darbuotojai dažnai pasižymi aukšta motyvacija dirbti, tačiau 1,4 karto dažniau susiduria su sunkumais įsidarbinti, lyginant su sveikais asmenimis (Roelen et al., 2011; de Boer et al., 2009). Grįžusiųjų darbingumas gali būti mažesnis nei iki ligos, kadangi tiek liga, tiek jos gydymo ypatumai gali turėti neigiamos įtakos žmogaus fiziniam, emociniam bei kognityviniam funkcionavimui. Grįžusiems darbuotojams būna sunkiau susikaupti bei įsiminti įvairią informaciją, juos vargina nuovargis,

silpnumas, neretai – skausmas bei daugelis kitų fizinių negalavimų (Cooper et al., 2013; Nilsson et al., 2013).

Kai kurie simptomai, tokie kaip pykinimas ir dėmesio sutelkimo problemos, sunkina gebėjimą dirbti ir mažina produktyvumą, tačiau yra nepastebimi iš šalies. Tai kelia aplinkiniams nepagrįstus lūkesčius ir iš grįžusiųjų darbuotojų tikimasi tokio pat darbo našumo, kaip iki ligos. Grįžantiems darbuotojams neretai trūksta tiek darbdavio, tiek kolegų supratingumo bei paramos. Dėl aukštų lūkesčių ir nesupratingumo grįžusieji į darbą dažnai jaučia psichologinę įtampą, nerimą, dėl ko gali pasitraukti iš darbo rinkos (Duijts et al., 2017; Ahn et al., 2009). Ilgalakis darbo nutraukimas arba ankstyvas pasitraukimas iš darbo ne tik neigiamai veikia finansinę asmens padėtį, bet ir sveikatą, socialinius ryšius, asmens gerovę.

Kita vertus grįžimas į darbą siejamas su geresne asmens fizine ir psichologine sveikata, greitesniu atsistatymu po ligos, aukštesniais išgyvenamumo rodikliais bei gyvenimo kokybe apskritai (Duijts et al., 2017; Mehnert, Koch, 2013; Noeres et al., 2013). Šiuo metu vis dar trūksta duomenų apie grįžimo į darbą po onkologinės ligos ypatumus, minimas darbdavių edukacijos poreikis.

NEJAUKA MUMINUKŲ SLĖNYJE

Aurelija Kairytė

Vilniaus universitetas

Kultūroje baimę keliantis šiurpas visuomet sugrįžta „į namus“ (Habel, 2013). Šįkart – į Muminukų slėnį. Nors ir nejaukus, visgi tai pažįstamas jausmas. Nepažįstamasis, tūnantis mumyse; mūsų kitas aš (Kristeva, 1991). Taip platesniame kultūriniame kontekste komentuojama S. Freud išplėta nejaukos (vok. *Unheimlich*) sąvoka ir jos ambivalentiškumas, kuriam esėje Nejauka (vok. *Das Unheimliche*, 1919) daug dėmesio skiria ir pats autorius. Iš vienos pusės *heimlich* (vok.) – priklausantis namams, jaukus, pažįstamas, intymus, kita vertus – paslėptas, keistas, nepažįstamas, keliantis baimę, užgniaužtas. Visas šis spektras viena kitai priešingų reikšmių koreliuoja empirinių ir psichologinių išgyvenimų, pasąmonės plotmėse. Psichoanalizės teorijos jau kurį laiką pritaikomos literatūroje (grožinėje, vaikų).

Šio darbo analizės objektas – švedų-suomių vaikų literatūros autorės Tove Jansson paskutinioji serijos apie Troliaus Mumius dalis „Vėlai lapkritį“. Skirtingai nei kituose darbuose, analizuojančiuose nejauką Muminukų knygoje ir kur dėmesys sutelkiamas į antgamtines būtybes, šiame darbe atsigrežiama į pagrindinį veikėją, žmogišką figūrą ir jo susidūrimus su nejauka. Tikslas – išanalizuoti nejaukos pasirodymą pasakojime, kuriame veikia pagrindinis veikėjas. Svarbu išsiaiškinti, kas sukelia nejauką protagonisto aplinkoje. Darbe svarbus yra sąvokos dviprasmiškumas, tad esminis klausimas yra – kokį santykį nejauka ir jos kelianti baimė ir šiurpas turi su tuo, kas protagonistui yra gerai pažįstama ir artima. Metodas – naratyvo analizė.

Atitinkamuose epizoduose išryškėja, jog pagrindinis veikėjas dažnai nepažįstamose, neištirtose vietose (fizinėse ar įsivaizduojamose) randa ar susikuria jaukumą ir saugumą. Ir atvirkščiai – savyje protagonistas atranda ir išaugina nepažįstamą būtybę, kuri, nors ir jo paties viduje, yra svetima ir kuria būgį atmosferą.

KARIŪNŲ PSICHOLOGINIS ATSPARUMAS: SAMPRATA, VEIKSNIAI, PADARINIAI, UGDYMAS

Rosita Kanapeckaitė, doc. dr. Dalia Bagdžiūnienė

Vilniaus universitetas

Psichologinio atsparumo reiškinys pastaraisiais dešimtmečiais sulaukia vis daugiau tyrėjų dėmesio. Dažniausiai jis nagrinėjamas, siejant su konkrečiomis žmogaus funkcionavimo sritimis, tarp jų yra ir karinės

profesijos. DiCorcia ir Tronick (2011) teigia, kad psichologinis atsparumas – tai gebėjimas atsilauki, reguliuoti ir susitvarkyti su gyvenime atsirandančiais iššūkiais ir sėkmingai išlaikyti emocinį ir kognityvinį balansą, nekreipiant dėmesio į neigiamą streso poveikį. Tai tarsi kariūnų psichologinis imunitetas, kuris Seligman (2006) teigimu, nėra paveldimas, bet suvokiamas kaip galimai ugdytinas žmogaus elgsenos ir požiūrio į gyvenimą derinys. Tyrimo tikslas – atskleisti kariūnų psichologinio atsparumo specifika, veiksnius, padarinius, atsparumo kompetencijų turinį ir ugdymo galimybes.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, kokybinis tyrimas, taikant fokus grupės metodą. Duomenų analizės metodai: kokybinė turinio analizė.

Psichologiniu požiūriu atsparumas – tai dinamiškas procesas, kurio metu individai geba adaptuotis nepaisant didelių nelaimių ar traumų, neprarandant įprasto funkcionavimo. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad būsimieji karininkai geba suprasti psichologinio atsparumo reiškinio svarbą bei identifikuoti jo reikalaujančias situacijas, gali numatyti kasdien vykstančių įvykių priežastis ir pasekmes bei galimas savo reakcijas. Atsparumą galima vertinti kaip individo reakciją į grėsmę ar riziką, kurią galima suvokti ir išbūti su ja. Karių psichologinio atsparumo problemos analizė turi ne tik teorinę, bet ir praktinę vertę. Psichologinis atsparumas formuojamas dėl genetinių, epigenetinių, psichosocialinių, neurocheminių veiksnių ir jų tarpusavio sąveikos. Tai procesas, įtraukiantis asmens reakcijų, gebėjimų ir patirčių sąveiką sunkiojoje, nepageidaujamoje ir disfunkcinėje situacijoje. Psichologinis atsparumas gali būti ugdomas per nuolatinę praktiką. Psichologinio atsparumo ugdymas gali būti įtrauktas į LKA vykdomas ugdymo programas bei siejamas su jau egzistuojančiomis kariūnų rengimo programomis.

Kaip ir buvo tikėtasi, įvairių kursų kariūnai suvokia psichologinio atsparumo reiškinį toli nenukrypstant nuo įvairių autorių apibrėžimo, tad kitas aspektas kuris svarbus visiems tai galimybės, sąlygos bei priemonės skirti daugiau dėmesio psichologinio atsparumo ugdymui rengiant kariūnus. Iki šiol šiam aspektui nebuvo skiriama pakankamai dėmesio.

PATIRTINIŲ UGDYMU PAREMTŲ INTERVENCIJŲ EFEKTYVUMAS MOKYKLOSE

Gintautas Katulis

Mykolo Romerio universitetas

Mokykloje mokiniai mokosi ne tik iš mokytojų ir vadovėlių, tačiau ir iš įvairių patirčių mokyklos kontekste. Šių patirčių svarba sulaukia vis didesnio dėmesio švietimo lauke, skatinamos įvairios išvykos ir grupinės patirtys mokyklose. Patirtinis refleksyvus ugdymas yra paremtas požiūriu, kad pokyčiui skatinti reikalinga tiesioginė patirtis. Tikriausiai žinomiausias ir plačiausiai patirtiniame ugdyme naudojamas modelis yra D. Kolb (1984) sukurtas patirtinio ugdymo modelis. Visgi, nepaisant plataus modelio naudojimo praktikoje, tyrimų, tiriančių intervencijas, paremtas patirtiniu ugdymu ir skirtas asmeninių savybių ir santykių klasėje stiprinimui (ne specifiniam akademiniam dalykui), trūksta. Egzistuojančių tyrimų rezultatai nėra vienareikšmiai (Hattie et al., 1997).

Iki šiol atliktos tyrimų apžvalgos, susijusios su patirtiniu ugdymu ir nuotykinėmis išvykomis, paremtomis patirtimi, pastebi jų efektyvumą, stiprinant dalyvių pasitikėjimą savimi, savivertę, grupės santykius, vidinį lokusą, akademinis pasiekimus (Gutman, Schoon, 2015). Visgi šios apžvalgos telkėsi ties paauglių arba studentų grupėmis, tačiau atskirai neaptarė tyrimų, atliktų su mokinių klasėmis. Klasės aplinkoje vyrauja savita kultūra ir grupės dinamika, todėl gali būti, jog dalyvių patirtis ir intervencijos efektyvumas iš esmės skirsis nuo intervencijos atliktos su kitokiais santykiais paremta paauglių grupe. Taip pat svarbu, kad psichologijos kontekste, nėra iki galo aiškūs patirtinio refleksyvaus ugdymo veikimo principai, kitaip tariant, kodėl šis metodas veikia. Tad, augant poreikiui praktikoje, poreikis integruoti jį į psichologijos mokslą auga kartu (Mackenzie, Son, Hollenhorst, 2014).

Pranešimo metu bus kalbama apie patirtiniu ugdymu paremtų intervencijų taikymą mokykloje. Bus pristatomas atliekamas sisteminės analizės tyrimas apie nuotykinų išvykų, paremtų patirtiniu ugdymu,

taikymą su mokiniais. Bus apžvelgiama egzistuojanti literatūra ir patirtinio ugdymo modeliai, aptariama praktinė patirtis ir pateikiamos rekomendacijos ateities tyrimams bei praktiniam darbui.

SUAUGUSIŲJŲ VERKIMO, EMPATIJOS IR ASMENYBĖS BRUOŽŲ SAŠAJOS

Erika Kazakova

Vilniaus universitetas

Mažai koks elgesys apima tiek daug psichologijos sričių, kaip verkimas. Jo svarba, signalizuojant kančią ir sunkumus, sieja jį su klinicine psichologija. Verkimui būdingas specifinis fiziologinis atsakas ir ašarų išsiskyrimas – su biologine psichologija, neuromokslais. Buvimas gilia prasme turinčiu socialiniu reiškiniu – su socialinės ir tarpkultūrinės psichologijos sritimis. Didžiuliai skirtumai tarp verkiančiųjų – su asmenybės psichologija. Galiausiai, lydėjimas mus viso gyvenimo metu – su raidos psichologija (Rottenberg, Vingerhoets, 2012). Nors suaugusiųjų žmonių verkimas buvo pradėtas tyrinėti tik palyginus neseniai, pastaruoju metu mokslininkų susidomėjimas šiuo reiškiniu įgauna vis didėjančią pagreitį.

Šiame tyrime buvo nagrinėjama, kaip skirtingos verkimo charakteristikos (verkimo dažnis, polinkis į verkimą, nuotaikos pokyčiai po verkimo) yra susijusios tarpusavyje bei su empatija ir Didžiojo Penketo asmenybės bruožais. Taip pat buvo lyginami vyrai ir moterys, pagal skirtingų verkimo charakteristikų rodiklius, verkimo charakteristikų tarpusavio sąsajas bei jų sąsajas su empatija ir Didžiojo Penketo bruožais. Tyrimas vyko internetu, ir jame dalyvavo 110 žmonių (55 vyrai ir 55 moterys), kurių amžius svyravo nuo 18 iki 26 metų. Tyrimo dalyviai užpildė Suaugusiųjų verkimo instrumento A dalį, Tarpasmeninio reaktyvumo indekso skalę bei Didžiojo Penketo asmenybės bruožų klausimyną.

Rezultatai parodė, kad verkimo dažnis bei polinkis į verkimą yra teigiamai tarpusavyje susiję ($r_s = 0,632$, $p < 0,01$), tačiau nei vienas iš jų nebuvo susijęs su nuotaikos pokyčiais po verkimo. Visos trys verkimo charakteristikos buvo teigiamai susijusios su empatija ($r_s = 0,258$, $r_s = 0,259$ ir $r_s = 0,259$, $p < 0,01$). Buvo aptiktos verkimo charakteristikų sąsajos ir su kai kuriais asmenybės bruožais: verkimo dažnis buvo teigiamai susijęs su neurotiškumu ($r_s = 0,511$, $p < 0,01$) bei atvirumu patirčiai ($r_s = 0,247$, $p < 0,01$), polinkis į verkimą – teigiamai su neurotiškumu ($r = 0,468$, $p < 0,01$), o nuotaikos pagerėjimas po verkimo – teigiamai su atvirumu patirčiai ($r = 0,193$, $p < 0,05$). Lyginant tarpusavyje vyrus ir moteris, buvo pastebėta, kad moterys pasižymi žymiai didesniu verkimo dažniu ($M(\text{mot.}) = 3,26$, $SD(\text{mot.}) = 3,94$ ir $M(\text{vyr.}) = 0,78$, $SD(\text{vyr.}) = 1,12$, $p < 0,001$) bei polinkiu į verkimą ($M(\text{mot.}) = 161,93$, $SD(\text{mot.}) = 48,09$ ir $M(\text{vyr.}) = 101,62$, $SD(\text{vyr.}) = 43,91$, $p < 0,001$), tačiau nesiskiria nuo vyrų, pagal nuotaikos pokyčius po verkimo. Pagal verkimo charakteristikų tarpusavio sąsajas bei jų ryšį su empatija ir asmenybės bruožais, buvo rasta tam tikrų skirtumų tarp lyčių, tačiau bendros tendencijos buvo panašios.

Darbo vadovas – lekt. Kęstutis Dragūnevičius.

SOCIALINIŲ NORMŲ TEORIJA PAGRĮSTŲ INTERVENCIJŲ POVEIKIS ALKOHOLIO VARTOJIMUI: APRAŠOMŲJŲ IR ĮSAKOMŲJŲ NORMŲ VAIDMUO KEIČIANT MAŽIAU UŽ NORMĄ VARTOJANČIŲ STUDENTŲ ALKOHOLIO VARTOJIMO KETINIMUS

Karina Kravčenko

Vytauto Didžiojo universitetas

Siekiant mažinti studentų alkoholio vartojimą, itin didelio užsienio mokslininkų dėmesio ir pripažinimo sulaukė socialinių normų teorija pagrįstos intervencijos. Nepaisant plataus naudojimo, efektyvumo tyrimai rodo prieštarvingus rezultatus. Daroma prielaida, jog minėta teorija pagrįstos intervencijos gali būti veiksmingos, mažinant alkoholio vartojimą tik tarp rizikingai vartojančių asmenų, tačiau tuo pačiu turėti

neigiamą poveikį tiems, kurie alkoholį vartoja rečiau ar mažesniais kiekiais nei referentinės grupės nariai. Tyrimo tikslas – išsiaiškinti aprašomųjų ir įsakomųjų normų poveikį studentų, kurių pradiniai alkoholio vartojimo rodikliai mažesni už nustatytą referentinės grupės narių vartojimo normą, alkoholio vartojimo ketinimams.

Pradiniame tyrimo etape apklausti 234 Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių mokslų studentai (208 moterys ir 26 vyrai). Iš jų, eksperimente dalyvavo 26 studentai (24 moterys ir 2 vyrai), kurių alkoholio vartojimo dažnumo bei suvartojamo kiekio rodikliai buvo mažesni už referentinės grupės narių – pradiniame tyrimo etape apklaustų studentų. Vidutinis tyrimo dalyvių amžius – 24,04 m. Aprašomajai studentų alkoholio vartojimo normai nustatyti naudota alkoholio vartojimo įpročių skalė (Engs, 2002); įsakomajai normai – vertintas studentų pritarimas 5 su kitų studentų alkoholio vartojimu susijusioms situacijoms bei pateikti du atviri klausimai. Alkoholio vartojimo ketinimams įvertinti naudota modifikuota alkoholio vartojimo įpročių skalė.

Rezultatai atskleidė neigiamą aprašomųjų normų poveikį suvartojamo spiritinių gėrimų kiekio ketinimams: aprašomosios normos poveikį gavę tyrimo dalyviai spiritinius gėrimus nurodė ketinantys vartoti didesniais kiekiais nei šio poveikio negavę tyrimo dalyviai. Spiritinių gėrimų vartojimo dažnumo ketinimai, taip pat kaip ir alaus, sidro, vyno ir alkoholinių kokteilių vartojimo ketinimai (dažnumo ir kiekio) po aprašomosios normos pateikimo nepakito. Įsakomosios normos poveikis, kaip priemonė, apsauganti asmenis nuo minėto neigiamo aprašomosios normos efekto, nepasitvirtino: dėl aprašomosios normos padidėję studentų spiritinių gėrimų vartojimo ketinimai, po įsakomosios normos poveikio, nesumažėjo.

Išvados: socialinių normų teorija pagrįstų intervencijų taikymas gali neigiamai paveikti asmenų, vartojančių mažiau už referentinės grupės narius, spiritinių gėrimų vartojimą, t. y. sustiprinti ketinimus vartoti šiuos gėrimus didesniais kiekiais.

Darbo vadovė – doc. dr. Laura Seibokaitė.

VAIKŲ EKONOMINĖS IR TEISINĖS SOCIALIZACIJOS ĮVERTINIMAS

Rasa Kuodytė-Kazielienė

VI „Humanizmo centras“

Darbe buvo nagrinėjamas 8-9 m. amžiaus vaikų supratimas apie finansus, jų valdymą, mokesčių mokėjimą, mokesčių mokėjimo teisingumo suvokimas, vertinant ekonominę ir teisinę socializaciją, remiantis A. E. Berti mokymosi progresijos teorija, J. Piaget konkrečių operacijų stadija, J. Piaget, L. Kohlberg, C. Gilligan, W. Damon moralės raidos teorijomis.

Finansinis raštingumas tampa labai svarbus kiekvienam asmeniui. Suvokiant savo finansų valdymą, padidėja asmens finansinis saugumas. Tai svarbu, nes visuomet galima ligos ir negalios grėsmė, o valstybė gali nepakankamai padengti finansinius kaštus, užtikrinti pilnavertį orų gyvenimą. Taupymas ir finansų valdymas ypatingai reikšmingas paaugliams ir jaunimui, nes pastebima, kad elektroninė bankininkystė ir elektroniniai pinigai skatina didesnę jaunimo rizikavimą pinigais, kai perka prekes internetu ir kita.

2017 m. vasario-balandžio mėnesiais buvo atliktas tyrimas, kuriame dalyvavo šešių Vilniaus miesto mokyklų 99 antrų klasių mokiniai (54 berniukai ir 45 mergaitės). Nustatyta, kad apie 40 proc. tėvų kalba su vaikais apie šeimos finansus ir mokesčius valstybei. Vaikų žinios apie valstybę ir jos pinigų valdymą yra nepakankamos. 56 vaikai girdėjo žodį „mokesčiai“. Vertinant skirtumus tarp berniukų ir mergaičių, buvo nustatyta, kad berniukai, palyginti su mergaitėmis, statistiškai reikšmingai daugiau užsidirbo patys, daugiau berniukų žino, kam reikalingi mokesčiai. Buvo patvirtinta hipotezė, kad vaikai, kurie turi savo valdomų pinigų, daugiau žino apie mokesčius. Daugelis vaikų suvokia mokesčių mokėjimo teisingumą. Vertinant skirtumus tarp berniukų ir mergaičių, buvo nustatyta, kad statistiškai reikšmingai daugiau mergaičių yra linkusios mokėti daugiau mokesčių ir padalinti daugiau mokesčių tiems, kurie nedirba.

Tyrimas yra didesnio Vilniaus universiteto Teisės ir kognityvinės psichologijos katedros projekto dalis, įgyvendinant Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos projektą „Vaikų žinios ir požiūris į mokesčių mokėjimą“ (dalis projekto „Ūkio subjektų elgsenos analizė“, „Savanoriško prievolių vykdymo skatinimo gairių 2019-2023 m. parengimas“, Nr.10.1.1.-ESFA-V-912-01-0001).

Darbo vadovė – dr. Vita Mikuličiūtė. Mokslinis vadovas – prof. dr. Gintautas Valickas.

TRAUMA IR POTRAUMINIS STRESAS SUAUGUSIO ASMENS RAIDOS KONTEKSTE

Monika Kvedaraitė

Vilniaus universitetas

Epidemiologiniai tyrimai rodo, kad trauminio streso reakcijos į sukrečiančius įvykius siejasi su amžiumi. Jaunų suaugusiųjų reakcijos į trauminius įvykius būna stipresnės, jie turi didesnę tikimybę patekti į potrauminio streso sutrikimo (tliau – PTSS) rizikos grupę, palyginus su pagyvenusiais asmenimis. Tokie tyrimų rezultatai prieštaringi ir keliantys nemažai klausimų. Kadangi vyresni asmenys per gyvenimą patiria daugiau trauminių įvykių, todėl jų PTSS rizika turėtų būti potencialiai didesnė. Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti trauminės patirties ir potrauminio streso sutrikimo reakcijų ypatumus skirtinguose amžiaus tarpsniuose skerspjūvio tyrime Lietuvos imtyje.

Tyrimo dalyvavo 498 asmenys, iš kurių 258 (51,6 proc.) moterys bei 242 (48,4 proc.) vyrai. Dalyvių amžius vidurkis – 37,91 m. Tyrimo imtis buvo suskirstyta į tris amžiaus grupes: 1) 18-29 m., n = 231; 2) 30-59 m., n = 205; 3) 60 m. ir vyresni, n = 62. Trauminių patirčių įvertinimui naudotas Trumpas traumos klausimynas (BTQ). PTSS reakcijų intensyvumui įvertinti naudota Įvykio poveikio skalė – Revizuota (IES-R).

Bendroje tyrimo imtyje iš viso buvo identifikuoti 461 (93,9 proc.) asmenys patyrę bent vieną trauminį įvykį, iš jų 14 proc. buvo priskirti PTSS rizikos grupei. Rasti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp amžiaus grupių, vertinant patirtus trauminius įvykius – 8-29 m. amžiaus grupė patyrė mažiau trauminių įvykių nei kitos dvi amžiaus grupės. Vyresnio amžiaus dalyviai nurodė patyrę daugiau trauma, susijusių su gyvybei pavojinga liga, karu ar didelio masto nelaimė. Tyrimo metu nebuvo nustatyta PTSS paplitimo skirtumų skirtingose amžiaus grupėse. Nepaisant to, 60 m. ir vyresni asmenys nurodo patiriantys stipresnes PTSS invazijos ir padidinto dirglumo reakcijas.

Atliktas tyrimas parodė, kad beveik visi tyrimo dalyviai per gyvenimą yra patyrę bent vieną trauminį įvykį, o kas aštuntas asmuo patenka į PTSS rizikos grupę. Tyrimo metu nerasta PTSS sąsajų su amžiumi, tačiau pastebėta tendencija, jog vyresni asmenys išgyvena stipresnes PTSS invazijos bei dirglumo reakcijas.

Mokslinis tyrimas finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis, pagal priemonę Nr. 09.3.3-LMT-K-712 „Mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymas per praktinę mokslinę veiklą“.

STUDENTŲ AKADEMINIO NESĄŽININGUMO SĄSAJOS SU MORALĖS PAGRINDAIS IR TAMSIOSIOS TRIADOS ASMENYBĖS BRUOŽAIS

Jūratė Laukytė

Vilniaus universitetas

Pasak Lietuvos studentų sąjungos (2013; 2015; 2017), atliekamų tyrimų akademinis nesąžiningumas išlieka aktuali problema šalyje: apie 40 proc. studentų mano, kad jų fakultete yra paplitęs nusirašinėjimas bei paruoštukų naudojimas atsikaitimų metu ir dar apie 30 proc. galvoja, kad yra paplitęs kito asmens darbo

panaudojimas, nenurodant autoriaus. Be to, kai kurie tyrėjai teigia, kad nesąžiningas akademinis elgesys jau gali būti tapęs norma ir studentai nebevertina to, kaip netinkamo elgesio, kuriam reikėtų kokio nors pasiteisinimo (Stiles, Wong, LaBeff, 2018). Mokslinėje literatūroje randama, kad akademinis nesąžiningumas yra susijęs su visais tamsiosios triados asmenybės bruožais: narcizmu (Menon, Sharland, 2011), makiavelizmu (Barbaranelli et al., 2018) ir psichopatija (Baughman et al., 2014). Taip pat teigiama, kad studentų asmeninės moralinės nuostatos veikia jų polinkį įsitraukti į nesąžiningą akademinį elgesį (Ives et al., 2016).

Šiame darbe nesąžiningo akademinio elgesio įvairovę šiuo metu studijuojantys ir anksčiau studijavę tyrimo dalyviai įvertino trimis aspektais: 1) kiek toks elgesys jiems yra priimtinas arba nepriimtinas, 2) kiek jis yra arba buvo paplitęs fakultete jų studijų laikotarpiu ir 3) kiek toks elgesys yra arba buvo būdingas pačiam tyrimo dalyviui. Tyrime analizuojama, kaip įvairios akademiškai nesąžingos veiklos yra susijusios su narcistiškumu, makiaveliškumu ir psichopatiškumu bei penkiais – žalos, teisingumo, ištikimybės grupei, pagarbos autoritetui ir šventumo – moraliniais pagrindais. Apžvelgiami skirtumai, pagal respondentų lytį, studijų statusą, pažymių vidurkį, darbo statusą ir religingumą.

Darbo vadovas – dr. Renatas Berniūnas.

NUTEISTŪJŲ ADAPTACIJA PATAISOS ĮSTAIGOSE

Viktorija Mikalauskiė

Vilniaus universitetas

Į pataisos įstaigą patekę asmenys neišvengiamai susiduria su daug sunkumų. Jiems tenka prisitaikyti prie naujų taisyklių, rasti savo vietą įstaigos hierarchijoje, susitaikyti su autonomijos praradimu, taip pat tenka priprasti prie tokių negatyvių stimulų kaip triukšmas, vietos trūkumas, viktimizacijos rizika ir pan. (Blevins et al., 2010; Windzio, 2006). Haney (2002) teigimu, adaptacija laisvės atėmimo įstaigoje beveik visada yra sunki ir nors kai kuriems adaptuotis sekasi geriau, o kai kuriems blogiau, tikriausiai tik labai mažai daliui įkalintųjų pavyksta išlikti neigiamai nepaveiktiems šios patirties. Tyrimai rodo, jog blogesnė adaptacija laisvės atėmimo įstaigoje siejasi su dažnesniu recidyvizmu ir mažesne motyvacija keistis (Loper, 2002; Zamble, Porporino, 1988).

Van Tongeren ir Klebe (2010) teigimu, optimali adaptacija yra gebėjimas tinkamai patenkinti savo svarbiausius poreikius, laikinai asimiliuoti į pataisos įstaigos kultūrą ir tuo pačiu siekti sėkmingos resocializacijos. Ankstesni tyrimai atskleidė, jog prastesne adaptacija pasižymi tie nuteistieji, kurie gavo ilgesnes laisvės atėmimo bausmes (MacKenzie, Goodstein, 1985), neseniai atvyko į pataisos įstaigą (Zamble, 1992; Dhami, Ayton, Loewenstein, 2007), yra jaunesni (Ireland, Boustead, Ireland, 2005) ir laisvės atėmimo bausmę atlieka pirmą kartą (Souza, Dhami, 2010). Šio tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos nuteistųjų adaptaciją pataisos įstaigoje bei jos sąsajas su depresiškumu ir nerimu.

Adaptacijai įvertinti naudota Kalėjimo problemų skalė (angl. *Prison Problems Scale*; Zamble, Porporino, 1988), Beck depresijos klausimyno antroji leidimo versija (angl. *Beck Depression Inventory-II*; Beck, Steer, Brown, 1996) ir Beck nerimo klausimynas (angl. *Beck Anxiety Inventory*; Beck et al., 1988).

Preliminarūs rezultatai: tyrimo dalyvių amžius, buvimo pataisos įstaigoje trukmė ir paskirtos laisvės atėmimo bausmės trukmė reikšmingai nesisiejo su jų adaptacija. Taip pat nėra reikšmingų skirtumų tarp tų nuteistųjų, kurie pataisos įstaigoje yra pirmą kartą, ir tų, kurie ten pateko pakartotinai. Blogesnė adaptacija reikšmingai siejosi su depresiškumu ir nerimu.

Darbo vadovas – doc. dr. Alfredas Laurinavičius.

LIETUVOS PAAUGLIŲ PATIRIAMOS GRĖSMĖS INTERNETE IR JŲ RYŠYS SU APLINKOS VEIKSNIAIS

Augustė Nomeikaitė
Vilniaus universitetas

Interneto naudojimas vaikams gali atnešti daug galimybių ir žinių, tačiau jame slypi ir daug grėsmių, su kuriomis dažnam vaikui tenka susidurti. Nustatyta, kad daugiau nei pusė vaikų, naudodamiesi internet, patyrė neigiamus išgyvenimus (*Life online through children's eyes*, 2017). Internetu padaroma emocinė žala gali būti didesnė nei padaroma realiai bendraujant, nes bendravimas internetu vyksta 24 val. per parą, medžiaga plačiai paskleidžiama ir nesuvaldoma, patyčios yra anoniminės, neaptariama su tėvais, stokojama žinių, kaip nutraukti internetines patyčias (Ruškus, Žvirdauskas, Kačenauskaitė, 2010). Deja, Lietuvos vaikai priskiriami „neapsaugotiems naudotojams“, kurie lengvai naudojami interneto teikiama nauda, tačiau tai daro be pastebimos tėvų paramos ar jų išsikūlimo (Helsper et al., 2013). Svarbu moksliskai patikrinti, kas lemia, kad vaikai patiria grėsmes internete ir kas juos gali apsaugoti (pvz., šeima, mokytojai, draugai).

Tyrimo metu naudota ES Vaikai Internete 2010 m. ir 2018 m. parengta metodologija, laikantis griežtų ES Vaikai Internete tinklo standartų (Livingstone et al., 2011). Apklausas vykdė tyrimų bendrovių apmokyti tyrėjai, gauti etikos leidimai tyrimo vykdymui, tėvų sutikimai dalyvauti tyrime. Tyrimo dalyvių imtis sudaryta, pagal vaikų amžiaus Lietuvos populiacijos struktūrą, atsižvelgiant į vaikų lytį ir gyvenamąją vietą. Šiame tyrime bus analizuojami vyresnių vaikų (nuo 13 iki 17 m.) atsakymai (295 berniukai ir 257 mergaitės). Apklausos būdu buvo tiriamos pagrindinės su interneto naudojimu susijusios rizikos: kontaktavimas su nepažįstamais žmonėmis, patyčios internete, potencialiai žalingo turinio matymas, seksualinio turinio žinučių gavimas ir kt. bei paauglio aplinkos veiksniai, kurie gali turėti įtakos jo interneto naudojimo ypatumams (tėvai, mokykla, draugai).

Kuo toliau, tuo daugiau vaikų turi prieigą prie interneto, juo dažniau ir įvairesniais būdais naudojasi. Tobulėjant technologijoms, internetas tampa spartesnis ir prieinamesis, jį dauguma vaikų naudodamiesi išmaniaisiais telefonais gali pasiekti bet kuriuo paros metu, bet kurioje vietoje. Svarbu, kad vaikui saugi erdvė internete būtų užtikrinama, ribojant grėsmę, tačiau ne varžant vaiko teisę internete bendrauti ir gauti įvairių žinių. Ar vaikas patirs grėsmę internete ir ar žinos kaip su ja susidoroti, gali priklausyti nuo tėvų, mokytojų ar net draugų.

SERGANČIŲJŲ DEPRESIJA 6 MINUČIŲ ĖJIMO TESTO DUOMENŲ IR DEPRESIŠKUMO KAITA AMBULATORINĖJE REABILITACIJOJE

Elena Petralytė
Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Darbo tikslas – įvertinti sergančiųjų depresija 6 minučių ėjimo testo rezultatų ir depresiškumo duomenų kaitą, taikant šiaurietišką ėjimą ambulatorinėje rehabilitacijoje. Darbo uždaviniai: 1. Įvertinti tyrimo dalyvių depresiškumo laipsnio reikšmes ambulatorinės rehabilitacijos pradžioje ir pabaigoje. 2. Nustatyti tyrimo dalyvių, fizinio pajėgumo pokyčius po taikytos šiaurietiško ėjimo programos ambulatorinėje rehabilitacijoje, taikant 6 MET. 3. Nustatyti, ar gretutinė kardiologinė patologija turėjo įtakos tyrimo dalyvių depresiškumo lygiui bei fizinio pajėgumo pokyčiams ambulatorinėje rehabilitacijoje. 4. Išanalizuoti nustatytų kiekybinių kintamųjų sąsajas su pacientų socialiniais demografiniais komponentais.

Tyrimas buvo atliekamas 2018 m. privačioje psichikos sveikatos įstaigoje „Viešoji įstaiga Varėnos Psichikos sveikatos centras“, kuri teikia pirminio ir antrinio lygio ambulatorinio profilio asmens sveikatos priežiūros paslaugas. Tyrime dalyvavo 31 pacientas, kuriems buvo diagnozuota depresija – kaip izoliuotas sutrikimas, ir jį lydinti kardiologinė patologija. Siekiant darbo tikslo, buvo pasirinktas kiekybinis tyrimo

tipas. Šiame kiekybiniame darbe testavimo pagrindu buvo taikyti tokie tyrimo metodai: 1. Anketinė apklausa. 2. Zungo depresijos skalė, prieš reabilitaciją ir po jos. 3. 6 minučių ėjimo mėginio protokolas (prieš ir po reabilitacijos). 4. Išvestinių rodiklių pritaikymo instrumentas. 5. Šiaurietiško ėjimo praktika. 5. Matematinė statistinė analizė.

Išvados: 1. Nustatėme, kad ambulatorinėje reabilitacijoje taikyta šiaurietiško ėjimo programa padėjo sumažinti depresijos sunkumo lygį tyrimo dalyviams, ypač moterų grupėje, nes sumarinis balų vidurkis turėjo statistiškai patikimą mažėjimo tendenciją ($p < 0,05$). 2. Nustatėme, kad po taikytos šiaurietiško ėjimo programos ambulatorinėje reabilitacijoje pagerėjo tyrimo dalyvių fizinis pajėgumas, nes padidėjo nueito atstumo apskaičiuotas vidurkis, taikant 6 MET ($p < 0,05$). 3. Nustatėme, kad gretutinė kardiologinė patologija neturėjo įtakos tyrimo dalyvių depresiškumo lygio bei fizinio pajėgumo pokyčiams ambulatorinėje reabilitacijoje. 4. Fizinio krūvio poveikio veiksmingumas reabilitacijos laikotarpiu siejamas su lytimi, darbinio statusu, nes pokyčių dinamika turi statistiškai patikimą tendenciją ($p < 0,05$) bei neturi sąsajų su išsimokslinimu, disponavimu būstu, šeimynine padėtimi bei lydima kardiologine patologija.

TYLIAI KENČIANTYS VAIKAI: NUKENTĖJUSIŲ NUO SEKSUALINĖS PRIEVARTOS ATSISKLEIDIMAS

Dovilė Prižginė

Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos

Vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, atsiskleidimas yra dinamiškas, nuo faktorių visumos priklausantis procesas. Tyrimai rodo, jog vaikai delsia atsiskleisti apie patirtą seksualinę prievartą, minimizuoja smurtautojo veiksmus ar, susidūrę su atsiskleidimo pasekmėmis, paneigia pirminius savo parodymus. Mokslinėje literatūroje apie seksualinę prievartą prieš vaikus išskiriami rizikos faktoriai, turintys įtakos atsiskleidimui: vaiko amžius ir jam būdingi individualūs psichologiniai ypatumai, smurtautojo daromas poveikis, vaiko santykis su smurtautoju, nesmurtaujančio artimo suaugusiojo pozicija ir kita.

Pranešime pristatomi rezultatai tyrimo, kuriame buvo analizuojami 2013-2014 m. Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie SAM, vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje, galimai nuo seksualinės prievartos nukentėjusiems vaikams / paaugliams atliktų ekspertizių duomenys.

SOCIALINĖS RIZIKOS PAAUGLIŲ EMOCINĖ RAIŠKA DAILĖS TERAPIJOS PROCESĖ

Ieva Radavičiūtė, Audronė Brazauskaitė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Dailės terapijos tyrimų, nagrinėjančių socialinės rizikos paauglių grupę, Lietuvoje dar visai nedaug. Atliktame moksliniame kokybiniame tyrime nagrinėjama socialinės rizikos paauglių emocijų raiška dailės terapijoje. Tyrimo tikslas: atskleisti, kaip socialinės rizikos paaugliai patiria emocijas, jas išreiškia vizualiai ir verbaliai dailės terapijos procese.

Naudojami metodai: trijų piešinių testas pagal diagnostinę piešinių seriją (Cohen, Lesowitz, 1982); taikoma dailės terapija ir dailės kūrinių formalių elementų analizė (Gantt, Tabone, 1998); teminės analizės metodika (Braun, Clarke, 2006). Tiriamajame darbe dalyvavo 5 tyrimo dalyviai. Atlikta 10 dailės terapijos sesijų paaugliams, lankantiems vaikų ir paauglių dienos centrą. Tiriamojo darbo struktūra susidaro iš struktūruotų ir nestruktūruotų užduočių dailės terapijoje, siekiant skatinti įvairius jausmus ir reakcijas terapiniame procese. Stebimas tyrimo dalyvių elgesys ir emocijų raiška, įvairios tyrimo dalyvių reakcijos į konkrečias dailės priemones naudotas dailės terapijoje (Snir, Regev, Shaashua, 2017).

Dailės terapija mažina gynybiškumą, perkeltant savo patyrimus iš vaizduotės ant popieriaus lapo. Taip per piešinių paauglys gali lengviau išreikšti emocijas, tačiau patiria sunkumų jas verbalizuojant. Pristatomi atvejo analizės duomenys.

RIZIKINGAI VAIRUOTI MOTYVUOJANČIŲ VEIKSNIŲ IR ASMENYBĖS PROFILIŲ REIŠMĖ PAAIŠKINANT OBJEKTYVIAI RIZIKINGĄ VAIRAVIMĄ

Justina Slavinskienė
Vytauto Didžiojo universitetas

Apie 74 proc. eismo įvykių įvyksta dėl to, jog automobilių vairuotojai ignoruoja ir nepaiso jų elgesį eismo sraute ribojančių kelių eismo taisyklių (toliau – KET; Singh, 2015). Apžvelgus mokslinius tyrimus, pastebėta, kad iki šiol nepakankamai dėmesio skiriama psichologiniams veiksniams, paaiškinantiems tikslus rizikingo vairavimo objektyvius rodiklius, pavyzdžiui, teisės vairuoti dėl KET pažeidimų netekimą. Tokio objektyvaus rizikingo vairavimo rodiklio ir psichologinių vairuotojų charakteristikų sąsajos analizė leistų įvertinti, kiek psichologiniai vairuotojo ypatumai gali būti reikšmingi, paaiškinant realų rizikingą elgesį eismo sraute (Urlings et al., 2018). Todėl šio tyrimo tikslas – įvertinti, kurie rizikingai vairuoti motyvuojantys veiksniai ir vairuotojų asmenybės profiliai yra reikšmingi, paaiškinant dėl dviejų skirtingų padarytų KET pažeidimų teisės vairuoti netekimo faktą.

Empiriniame tyrime dalyvavo 829 vairuotojai, netekę teisės vairuoti dėl KET pažeidimų (681 vyras ir 148 moterys) ir 300 vairuotojų (200 vyrų ir 100 moterų), niekada anksčiau nepraradusių teisės vairuoti. Savizinos klausimynu įvertintos nuostatos dėl rizikingo vairavimo (Iversen, Rundmo, 2004), motyvai vairuoti rizikingai (Ho, Gee, 2008) bei vairavimo saviveiksmingumas (George et al., 2007). Asmenybės profiliai sudaryti, naudojant penketo svarbiausių bruožų klausimyną (Benet-Martinez, John, 1998; John et al., 2008).

Tyrimo rezultatai parodė, jog objektyviai rizikingai vairuoti, sėdant prie vairo, esant apsvaigus nuo alkoholio, yra linkę vyresnio amžiaus, sunkiau besikontroliuojantys, žemesnį nei aukštasis išsilavinimą įgiję vyrai, turintys stipriau išreikštą motyvą rizikuoti, pažeidžiant KET bei sunkiau besikontroliuojančios, socialiai tendencingai save pateikiančios moterys. Tuo tarpu, didesnę tikimybę netekti teisės vairuoti dėl leistino greičio viršijimo turi žemesnį nei aukštasis išsilavinimą įgiję, sunkiau besikontroliuojantys ir socialiai tendencingai save pateikiantys vyrai, turintys stipresnį motyvą pažeisti KET, bet stipriau išreikštą motyvą rizikuoti dėl pasitikėjimo savimi. Šią tikimybę turi sunkiau besikontroliuojančios ir socialiai priimtina save linkusios pateikti moterys, įgijusios didesnę vairavimo stažą ir turinčios palankesnę nuostatą dėl vairavimo apsvaigus.

SOCIALINIŲ REKLAMŲ, SKIRTŲ VAIRAVIMO IŠGĖRUS PREVENCIJAI, SUKELIAMOS BAIMĖS BEI REKLAMOS AKTUALUMO, SUSIJUSIO SU ŽMONIŲ TURIMA PATIRTIMI, SĄSAJOS

Dainora Šakinytė
Vytauto Didžiojo universitetas

Vairavimas išgėrus – viena pagrindinių jaunų žmonių, ypač vyrų, mirties priežasčių. Nors nelaimių, susijusių su vairavimu išgėrus, skaičius Lietuvoje kasmet mažėja, rodikliai vis dar išlieka dideli – vairavimas išgėrus yra susijęs su 30 – 40 proc. žūčių kelyje. Nurodoma, kad viena iš efektyvių priemonių, skatinant nevairuoti išgėrus, yra socialinės reklamos, keliančios baimės jausmą. Tačiau, ar socialinė reklama sukels baimės jausmą, priklauso nuo jos aktualumo – manoma, kad tiems žmonėms, kurie yra vairavę išgėrę ar važiuavę su išgėrusiu vairuotoju, socialinės reklamos, skirtos vairavimo išgėrus prevencijai, bus mažiau

aktualios, neatitinkančios jų turimų įsitikinimų ir sukels mažesnę baimę, lyginant su tais asmenimis, kurie nėra vairavę ar važiuavę su išgėrusiu vairuotoju. Tyrimo tikslas – pamatuoti, ar socialinės reklamos, skirtos vairavimo išgėrus prevencijai, sukelia mažesnę baimę tiems asmenims, kuriems tokios reklamos yra mažiau aktualios dėl jų turimos patirties, lyginant su tais asmenimis, kuriems tokios reklamos yra labiau aktualios.

Tyrimo metu buvo atliekamas eksperimentas. Jame dalyvavo 41 studentas (7 vyrai ir 34 moterys), kurių amžius svyravo nuo 19 iki 25 metų. Eksperimento metu tyrimo dalyviams buvo pateikiamas vienas iš trijų stimulų: socialinė reklama, kurioje vaizduojamas neblaivaus vairuotojo partrenkiamas vaikas; socialinė reklama, kurioje vairavimas išgėrus vaizduojamas kaip mirtina grėsmė gyvybei; automobilių plovyklos reklama. Po stimulo kiekvienam tyrimo dalyviui pateiktas klausimynas, matuojantis stimulo sukeltą baimę (Maheshwari, Meyers-Levy, 1990), demografiniai klausimai bei papildomi klausimai apie vairavimo išgėrus bei važiavimo su išgėrusiu vairuotoju patirtį.

Tyrimo rezultatai parodė, kad dvi Lietuvoje rodomos socialinės reklamos, skirtos vairavimo išgėrus prevencijai, pastebimo baimės jausmo nesukėlė. Asmenims, kuriems vairavimo išgėrus problema yra labiau aktuali, socialinė reklama, skirta vairavimo išgėrus prevencijai, nesukėlė didesnio baimės jausmo nei tiems asmenims, kuriems vairavimo išgėrus problema yra mažiau aktuali. Nors gauti rezultatai neparodė pastebimo baimės jausmo skirtumų tarp tyrimo dalyvių priklausomai nuo jų turimos vairavimo išgėrus ar važiavimo su išgėrusiu vairuotoju patirties, yra reikalingi tolimesni, platesni tyrimai, nagrinėjantys socialinių reklamų, skirtų vairavimo išgėrus prevencijai, efektyvumą ir tai lemiančius veiksnius.

Tyrimo vadovė – dr. Rasa Markšaitytė.

PLACEBO VAIDMUO, KEIČIANT KOFEINO POVEIKĮ DĖMESIO FUNKCIJOMS

Laura Šalčiūnaitė, lekt. Linas Leonas

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Placebo efektas yra plačiai žinomas, tačiau dažnai klaidingai suprantamas mokslinis fenomenas. Placebu dažniausiai vadinama fiziologinio poveikio neturinti medžiaga, atrodanti kaip tiriamas aktyvus produktas. Tačiau, iš tiesų, pati placebo efekto sąvoka apima kur kas platesnę reikšmę – tai norimo efekto laukimo ir jį atitinkančių rezultatų sąveika. Klasikiniais placebo efektą lemiančiais veiksniais yra laikomi sąlygojimas, kai organizmas geba atpažinti stimulo pateikimą, ir įsitikinimas – asmens tikėjimas vartojamos medžiagos poveikiu. Taigi toks placebo efekto supratimas leidžia manyti, jog tai – kompleksinis reiškinys, nusakantis žmogaus mąstymo ir organizmo reakcijų sąveiką.

Šiandien kofeino gėrimų populiarumas sparčiai auga. Dauguma žmonių renkasi vartoti kofeino gėrimus, tikėdamiesi kognityvinių ir fiziologinių funkcijų aktyvinimo. Tačiau ar toks kofeino poveikis yra tikras? O galbūt tai mūsų įsitikinimų rezultatas – placebo efektas? Taigi šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti placebo vaidmenį, keičiant kofeino poveikį dėmesio funkcijoms.

Eksperimente dalyvavo 88 Lietuvos sveikatos mokslų universiteto psichologijos ir medicinos studentai. Eksperimento metu tyrimo dalyviai buvo skirstomi į 4 grupes, kurioms buvo skirtas skirtingas gėrimas: kavos–kofeino (6,6 g kavos / 100 ml vandens), kavos–placebo (6,6 g dekofeinizuotos kavos / 100 ml vandens), sulčių–kofeino (100 mg kofeino/100 ml sulčių), sulčių–placebo (100 ml sulčių). Tyrimo dalyviai nebuvo informuoti apie galimą placebo vartojimą. Tyrimo dalyvių dėmesio funkcijos kompiuterine Stroop užduotimi buvo vertinamos prieš ir po gėrimo vartojimo. Siekiant įvertinti tyrimo dalyvių išankstinius lūkesčius kofeino poveikiui ir subjektyvų jo efektyvumo vertinimą, kofeino vartojimo įpročius, bendrą savijautą eksperimento metu bei sociologinius ir demografinius rodiklius, naudota anketa.

Rezultatai: kavos–kofeino, sulčių–kofeino, kavos–placebo vartojimas pagerino tyrimo dalyvių dėmesingumą ($p < 0,05$). Sulčių–placebo poveikis dėmesio funkcijoms nebuvo reikšmingas. Kavos–placebo poveikis dėmesio funkcijoms nesiskyrė nuo kavos–kofeino bei sulčių–kofeino grupių. Sulčių–placebo poveikis dėmesio funkcijoms buvo mažesnis, nei kavos–placebo grupėje ($p < 0,05$).

Išvados: placebo poveikis, veikiant sąlygojimui ir įsitikinimui, gali prilygti kofeinui. Placebo poveikis, veikiant tik įsitikinimui, reikšmingos įtakos dėmesio funkcijoms neturėjo. Kofeino vartojimas pagerino dėmesio funkcijas, nepriklausomai nuo vartojamo kofeino gėrimo rūšies.

VALGYMO SUTRIKIMAIS SERGANČIŲ ASMENŲ NUOSTATOS SAVIŽUDYBIŲ ATŽVILGIU

Uršulė Toleikytė

Vilniaus universitetas

Valgyimo sutrikimai skverbiasi į šių laikų visuomenę. Jie destruktvyviai paveikia vis daugiau įvairaus amžiaus ir įvairios lyties asmenų. Sergant valgyimo sutrikimais, sutrinka daugelis gyvenimo sričių – fizinis funkcionavimas, psichologinė būseną, socialinė sfera. Nustatyta, jog, kenčiant nuo šių sutrikimų, reikšmingai išauga savižudybės rizika. Savižudybės rizika yra susijusi su įvairių veiksmų sąveika, tad svarbus įvairialypis jos tyrinėjimas. Pastebima, jog savižudybės reiškinio tyrinėjimo kontekste nuostatos savižudybių atžvilgiu yra svarbus veiksnys – palankesnės nuostatos yra susijusios su aukštesne savižudybės rizika. Nors valgyimo sutrikimais sergančių asmenų savižudybės rizikos veiksniai yra plačiai nagrinėjami, jų nuostatoms savižudybių atžvilgiu stanga tyrimų. Tyrimo tikslas – iširti valgyimo sutrikimais sergančių asmenų nuostatas savižudybių atžvilgiu.

Tyrime dalyvavo 126 tyrimo dalyviai (iš jų: 63 valgyimo sutrikimų grupėje, 63 – lyginamojoje grupėje). Naudoti tyrimo instrumentai – nuostatų savižudybių atžvilgiu klausimynas (ATTS), anketa.

Tyrimo rezultatai: 1) Nustatyta, jog nuostatos savižudybių atžvilgiu reikšmingai skiriasi tarp valgyimo sutrikimais sergančių ir lyginamosios grupės ($p = 0,001$). 2) Tarp grupių reikšmingai skiriasi šie nuostatų aspektai – nenuspėjamumas ir vienatvė ($p < 0,05$). Valgyimo sutrikimais sergantiems asmenims savižudybė atrodo kaip labiau nenuspėjama, o vienatvė reikšmingai labiau siejama su savižudybe nei šiais sutrikimais nesergantiems asmenims. Šiose grupėse priimtinumas, pasmerkimas ir nesikišimas reikšmingai nesiskiria. Galima kelti prielaidą, jog nustatyti nuostatų savižudybių atžvilgiu skirtumai susiję su valgyimo sutrikimais sergančių asmenų aukštesne savižudybės rizika, o specifinis nuostatų savižudybių atžvilgiu pobūdis gali būti susijęs su šiais sutrikimais sergančių asmenų ypatumais.

Išvados: valgyimo sutrikimais sergančių asmenų nuostatos savižudybių atžvilgiu reikšmingai skiriasi nuo šiais sutrikimais nesergančių asmenų. Jie savižudybę vertina kaip labiau nenuspėjamą ir ją labiau sieja su vienatve.

Tyrimo vadovė – dr. Vaiva Klimaitė.

TAMSIĄJA TRIADA PASIŽYMINČIŲ VADOVIŲ MOTERŲ PATRAUKLUMO VERTINIMAS: PILOTINIS TYRIMAS

Tadas Vadvilavičius, Jovita Janavičiūtė, doc. dr. Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Tamsiosios triados modelį sudaro trys asmenybės savybės – narcisizmas (dėmesio siekimas, troškimas, jog jais žavėtusi), psichopatija (agresyvus elgesys, jautrumo trūkumas) ir makiavelizmas (kitų apgaulinėjimas, savanaudiškumas). Evoliucinės psichologijos atstovai teigia, jog visos asmenybės savybės, taip pat ir tamsioji triada, buvo ir yra naudingos žmogaus išlikimui, nes evoliucijos eigoje padėjo žmogui prisitaikyti prie aplinkos sąlygų (Furnham, Richards, Paulhus, 2013). Tamsiosios triados bruožais pasižymintys asmenys yra vertinami kaip bendraujantys, dažniausiai sugebantys sukurti gerą pirmą išpūdį, socialūs. Per beveik du dešimtmečius atliktų tyrimų rezultatai rodo, jog vyrai, dažniau nei moterys, pasižymi tamsiosios triados bruožais, o šiais bruožais pasižymintys vyrai moterų yra vertinami kaip patrauklesni (Carter,

Cambell, Muncer, 2012). Visgi stokojama duomenų, kaip yra vertinamas moterų, pasižyminčių tamsiosios triados bruožais, ypač, kai jos atlieka tradiciškai suprantamus kaip vyriškus vaidmenis (pvz., vadovų), patrauklumas. Taigi šio tyrimo tikslas – įvertinti tamsiąja triada pasižyminčių moterų vadovių patrauklumą vyrams.

Pilotiniame kvazi-eksperimento tipo tyrime, kuriame dalyvavo 51 vyras, buvo pateikiami scenarijai, aprašantys kasdieninę moters vadovės darbo dieną. Tyrime naudoti 2 scenarijai, kuriuose buvo manipuluojama vadovės tamsiosios triados bruožų išreikštumu (aukštas, žemas). Tyrimo dalyviams atsitiktinai buvo pateikta viena iš dviejų scenarijų rūšių ir prašoma, jį perskaičius, atsakyti į klausimus apie suvokiamą jame pristatytos moters patrauklumą (Tarpasmeninio patrauklumo klausimynas, McCroskey, McCain, 1974).

Tyrimo rezultatai parodė, jog aukštu tamsiosios triados bruožų išreikštumu pasižyminčios moterys vadovės buvo vertinamos kaip mažiau patrauklios, lyginant su moterimis, kurios pasižymėjo žemu tamsiosios triados bruožų išreikštumu ($F = 13,23$; $p < 0,01$). Rezultatai atskleidžia, kad moterys vadovės, demonstruojančios labiau vyrams „priimtinius“ bruožus, kurie daro juos patrauklesnius priešingai lyčiai, yra vertinamos mažiau palankiai.

Gauti duomenys patvirtina ankstesnių tyrimų rezultatus, kurie rodo, kad palankiau priimamos tos moterys vadovės, kurios savo profesionalumą sieja su tradiciškai moterims priskiriamomis savybėmis (bendruomeniškumu, rūpestingumu, šiltumu) nei bando demonstruoti tipiškai vyrams priskiriamus bruožus (agresyvumą, egocentiškumą).

STUDENČIŲ NEPASITENKINIMO KŪNO VAIZDU SAŠAJOS SU ROMANTINIŲ PARTNERIŲ IŠSAKOMAIS KOMENTARAI APIE JŲ IŠVAIZDĄ

Erika Varnagirytė, Aidas Perminas

Vytauto Didžiojo universitetas

Nors nepasitenkinimo kūno vaizdu problematika analizuojama kelis dešimtmečius, tačiau šio reiškinių nagrinėjimas aktualus ir šiandien, nes vis dar lieka nemažai neatsakytų klausimų, o nepasitenkinimas kūno vaizdu siejamas su tokiomis negatyviomis pasekmėmis kaip depresija (Darby et al., 2007), valgymo sutrikimais (Izydorczyk, 2015), nerimu (Stice, Whitemton, 2002) bei sumažėjusia saviverte (Miller, Downey, 1999). Vienas iš santykių su romantiniais partneriais aspektų, kurie yra svarbūs ankstyvosios jaunystės amžiuje – tai partnerio išsakomi komentarai apie išvaizdą. Nepaisant to, romantinių partnerių išsakomų komentarų reikšmė nepasitenkinimo kūno formavimuisi išlieka daug mažiau tyrinētu reiškiniu mokslinėje literatūroje, nei kad tėvų, bendraamžių ar žiniasklaidos įtaka (Ramirez, Perez, Taylor, 2012). Tyrimo tikslas – nustatyti studenčių nepasitenkinimo kūno vaizdu sąsajas su romantinių partnerių išsakomais komentarais apie jų išvaizdą.

Tyrime dalyvavo 211 dviejų Lietuvos universitetų studenčių nuo 19 iki 31 metų amžiaus (vidurkis – $21,32 \pm 1,95$ metai). Tyrimo dalyvėms pateikti demografiniai bei romantinio partnerio turėjimo patirties nustatymo klausimai, „Partnerių žodinių komentarų apie fizinę išvaizdą klausimynas“ (VCOPAS-P) bei „Daugiamatis kūno ir „savojo Aš“ sąsajų klausimynas“ (MBRSQ).

Atlikus tyrimą nustatyta, kad negatyvūs komentarai apie kūno formą ir svorį, gaunami iš romantinių partnerių, yra susiję su didesniu studenčių nepasitenkinimu svoriu ($p = 0,006$) ir susirūpinimu juo ($p = 0,001$), tačiau nėra statistiškai reikšmingai susiję su nepasitenkinimu išvaizda, kūno sritimis, bei orientacija į išvaizdą. Aptikta, kad pozityvūs komentarai apie kūno formą ir svorį, gaunami iš romantinių partnerių, yra susiję su mažesniu jų partnerių nepasitenkinimu išvaizda ($p = 0,020$), kūno sritimis ($p = 0,003$) ir svoriu ($p = 0,025$), tačiau nėra reikšmingai susiję su susirūpinimu svoriu bei orientacija į išvaizdą. Vis dėlto pozityvūs komentarai apie bendrą fizinę išvaizdą, gaunami iš romantinių partnerių, nėra statistiškai reikšmingai susiję su studenčių merginų nepasitenkinimu kūno vaizdu.

DVASINGUMAS IR JO RAIŠKA PAAUGLYSTĖJE

Vaida Visockytė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Dvasingumas – tai daugialypė sąvoka, kuri dažnai suvokiama remiantis religine perspektyva. Nors dvasingumo ir religingumo sąvokos dažnai sugretinamos, kintant požiūriui gali būti svarbu jas atskirti ir atsigręžti į labiau pasaulietinį dvasingumo apibrėžimą, kuris yra susijęs su požiūrių į gyvenimą, vertybių visumą ir patirtimi, santykiu su savimi, kitais, gamta ir aukštesne dvasine jėga.

Tyrimas, kuriame dalyvavo 277 11-ųjų klasių moksleiviai, atliktas 2018 m. sausio-vasario mėnesiais septyniose Lietuvos miestų ir kaimų mokyklose. Dvasingumas buvo vertinamas Michaelson ir bendraautorių (2016) dvasingumo skale, sudaryta iš 10 klausimų ir 4 dimensijų, taip pat buvo vertinami socialiniai-demografiniai ir lytinės elgsenos ypatumai. Dvasingumas buvo analizuojamas, skaičiuojant vidurkius, SN, remiantis Student-T testu ir ANOVA dispersine analize lyginti socialiniai-demografiniai rodikliai bei bendras dvasingumo balas, lytinės elgsenos ypatumai analizuoti remiantis Chi kvadrato kriterijumi.

Vertinant bendrą paauglių dvasingumą 5 balų skalėje, nustatyta, kad vidutinis dvasingumo balas siekė $3,8 \pm 0,6$ balo. Pagal dimensijas, stipriausiai išreikštas paauglių dvasingumo aspektas buvo santykis su savimi (vidutiniškai $4,5 \pm 0,6$ balo), mažiau – santykiai su kitais ($4,2 \pm 0,6$), dar mažiau – su supančia aplinka ($3,7 \pm 0,9$), o mažiausiai – su aukštesne dvasine jėga ($2,9 \pm 1,0$). Pastebėta, kad merginoms buvo būdingas labiau išreikštas dvasingumas nei vaikinams (atitinkamai, $4,0 \pm 0,4$ ir $3,6 \pm 0,6$, $p < 0,001$). Taip pat nustatyta tendencija, kad profesinio lavinimo mokyklos paaugliai pasižymėjo mažiau išreikštu dvasingumu. Kitos socialinės-demografinės ir lytinės elgsenos charakteristikos su dvasingumu buvo nesusijusios.

Išvados: tarp vyresniųjų klasių paauglių dvasingumas labiausiai išreikštas, vertinant ryšį su savimi, ir jo svarba mažėja, kai ryšys su tam tikrais objektais ar subjektais nuo paauglio tolsta. Šių jaunuolių lytinę elgseną labiau negu dvasingumas lemia kiti veiksniai. Kadangi dvasingumas mažai siejasi su nagrinėtais socialiniais-demografiniais veiksniais, galima daryti prielaidą, kad jo formavimąsi paauglystėje lemia kiti veiksniai.

Darbo vadovas – prof. dr. Kastytis Šmigelskas.

BENDRAVIMO SU TĖVAIS IR ŠEIMOS PARAMOS SĄSAJOS SU ANKSTYVAIS PAAUGLIŲ LYTINIAIS SANTYKIAIS

Monika Žemaitaitytė, Gita Argustaitė-Zailskienė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Ankstyvi seksualiniai santykiai susiję su rizikingu seksualiniu elgesiu: nesaugiais lytiniais santykiais – be prezervatyvo ar kitų kontracepcinių priemonių, didesne lytiškai plintančių ligų ir neplanuotų nėštumų rizika (WHO, 2012). Todėl vis daugiau tyrinėjimų atsigręžia į socialinę aplinką ir tarpasmeninius santykius su bendraamžiais, šeimos nariais, kaip veiksniais, labiausiai prisidedančius prie paauglių seksualumo formavimo (De Graaf et al., 2011). Įvairios šeimos charakteristikos, tokios kaip: nepilna šeima, mažos tėvų pajamos ir žemas išsilavinimas, prasta vaiko ir tėvų santykių kokybė bei maža priežiūra susijusios paauglių ankstyvų seksualinių santykių turėjimu (White, Warner, 2015), tačiau tyrimai nurodo, jog šeimos veiksniai, tokie kaip bendravimas su tėvais, svarbūs tik mergaičių seksualiniam aktyvumui (Avelar e Silva et al., 2016). Šio darbo tikslas – įvertinti bendravimo su tėvais ir šeimos paramos sąsajas su ankstyvais paauglių lytiniais santykiais.

Tyrimo duomenys iš 2018 m. mokinių sveikatos ir gyvenimo tyrimo (Health Behavior in School-aged Children study) Lietuvoje. Tyrime dalyvavo mokiniai iš 64 Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų. Šiame pranešime analizuoti 9-tų klasės mokinių duomenys (N = 1305, iš jų: berniukų – 48,3 proc., mergaičių – 51,7 proc.). Analizuoti veiksniai apima paauglių lytinių santykių turėjimą ir pirmųjų lytinių santykių amžių bei bendravimo lengvumą su šeimos nariais ir šeimos paramą.

Rezultatai atskleidžia, jog 16,4 proc. paauglių nurodė turėję lytinius santykius. Berniukai du kartus dažniau (23,1 proc.) turėjo seksualinių santykių, nei mergaitės (10,1 proc.). Tiek mergaitėms, tiek berniukams, kuriems lengviau bendrauti su tėvais ar patėviais – rečiau turi seksualinius santykius, išskyrus berniukų bendravimą su tėčiu (tiems berniukams, kuriems lengviau bendrauti su tėčiu dažniau turi seksualinių santykių), tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi. Kita vertus, didesnė jaučiama šeimos parama yra statistiškai reikšmingai susijusi su retesniu paauglių seksualinių santykių turėjimu. Tačiau, analizuojant pirmųjų seksualinių santykių amžių, nėra sąsajų tarp jaučiamos didesnės šeimos paramos ir vėlesnės seksualinių santykių pradžios.

Išvados: jaučiama didesnė šeimos parama yra statistiškai reikšmingai susijusi su retesniu tiek berniukų, tiek mergaičių lytinių santykių turėjimu. Tuo tarpu, lengvesnis bendravimas su tėvais ir patėviais nėra reikšmingai susijęs su retesniais paauglių lytiniais santykiais.

SKALĖ–NETYČIUKĖ: TRUMPOSIOS MIEGO SUNKUMŲ SKALĖS (TMSS) PSICHOMETRINĖS CHARAKTERISTIKOS

Arūnas Žiedelis

Vilniaus universitetas

Cirkadinio ritmo sutrikimai yra viena iš dažniausiai pasitaikančių streso ir išsekimo pasekmių (Armon et al., 2008), o prasta miego kokybė yra siejama su prastesniu kognityviniu funkcionavimu (Fortier-Brochu et al., 2011), mažesne gyvenimo kokybe (Guallar-Castillon et al., 2014), bei išaugusia nelaimingų atsitikimų rizika (Laugsand et al., 2014). Nepaisant to, rasti tinkamą ir pakankamai trumpą instrumentą miego sunkumų įvertinimui yra nemenkas iššūkis. Vykdomo tyrimo metu, tokia skalė buvo sukurta atsitiktinai ir neplanuotai.

Tyrimo dalyviams (N = 351) buvo pateikti keturi specialiai šiam tyrimui sukurti klausimai apie neorganinės nemigos simptomus, pagal TLK-10-AM. Nors, organizuojant tyrimą, nebuvo planuojama šiuos klausimus traktuoti kaip skalę, gauti rezultatai atskleidė, jog atsakymai į juos yra tampriai susiję (Pearson r – nuo 0,423 iki 0,658), turi gerą vidinį suderinamumą (Cronbach $\alpha > 0,8$) ir atitinką vienfaktorinę struktūrą (RMSEA = 0,034; CFI = 0,998; TLI = 0,995). Dėl to visi keturi neorganinės nemigos simptomus vertinantys klausimai buvo traktuojami kaip viena Trumpoji miego sunkumų skalė (TMSS).

Gauti rezultatai rodo, kad TMSS gali būti naudojama moksliniuose tyrimuose, kaip trumpas instrumentas miego sunkumų vertinimui. Pranešimo metu bus pateikta daugiau rezultatų, pagrindžiančių TMSS patikimumą bei konvergentinį ir prognostinį validumą.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

INTYMAUS PARTNERIO SMURTA PATYRUSIŲ MOTERŲ POTRAUMINIS AUGIMAS

Aistė Bakaitytė

Mykolo Romerio universitetas

Smurtas prieš moteris yra visuomeninė problema, stebima tiek išsivysčiusių, tiek besivystančių šalių ekonominėse klasėse ir kultūrose (Stonienė, Aguonytė, Narkauskaitė, 2013). Per pastarąjį dešimtmetį tyrėjai daugiau dėmesio pradėjo skirti teigiamiems pokyčiams patyrus partnerio smurtą (Cobb et al., 2006). Vienas iš tokių pokyčių yra potrauminis augimas – pozityvus psichologinis pokytis, pasireiškiantis sudėtingu gyvenimo aplinkybių kontekste (Tedeschi, Calhoun, 1996). Mokslinėje literatūroje vis dar diskutuojama, kaip moterys atsigaua po patirto smurto ir kokie veiksniai prisideda prie potrauminio augimo atsiradimo (Elderton, Berry, Chan, 2017). Tyrimo tikslas – išanalizuoti, kaip prie potrauminio augimo prisideda psichologinis atsparumas ir socialinė parama intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyje.

Duomenys buvo renkami, atliekant internetinę apklausą socialiniuose tinkluose. Tyrime dalyvavo 104 moterys, 18-56 m. amžiaus ($M = 35$), patyrusios ar vis dar patiriančios intymaus partnerio smurtą. Naudotos metodikos: Smurto rūšies ir dažnumo klausimynas (Tureikytė ir kt., 2008), Bosch paramos klausimynas (Bosch, Bergen, 2006), Traumos simptomų sąrašas – 40 (Briere, Runtz, 1989), 14 teiginių atsparumo skalė (Wagnild, Young, 1993), Potrauminio augimo inventoriaus trumpoji versija (Cann et al., 2010).

Tyrimo rezultatai: regresinė analizė atskleidė, kad dabartinis santykių statusas, traumos simptomai ir psichologinio smurto dažnumas reikšmingai prognozuoja potrauminį augimą. Moterys, išėjusios iš smurtinio santykio, pasižymi aukštesniais potrauminio augimo įverčiais. Taip pat daugiau augimo patiria moterys su aukštesniais traumos simptomų ir psichologinio smurto dažnumo įverčiais. Sudarytas regresijos modelis paaiškina 31 proc. potrauminio augimo sklaidos.

Gauti rezultatai nurodo, kad traumos simptomai, smurto rūšys, psichologinis atsparumas ir socialinė parama yra veiksniai, susiję su potrauminio augimo pasireiškimu intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyje. Traumos simptomai ir smurto rūšys gali būti suprantami kaip trauminio patyrimo matai, susiję moterų esminių gyvenimo priedaidų išjudinimu, be kurio nebūtų galimas ir potrauminis augimas. Psichologinis atsparumas galimai suteikia moterims vidinių resursų nepalūžti, o socialinė parama veikia kaip palaikantis veiksnys, kuomet, dalinantis savo patirtimi, persvarstoma smurto patirtis ir keičiasi požiūris į save bei pasaulį, skatinant potrauminio augimo vystymąsi.

STUDENTŲ SUBJEKTYVIAI SUVOKTO SEKSUALINIO PRIEKABIIVIMO PATYRIMO ANALIZĖ

Monika Čeponytė, doc. dr. Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Remiantis Pasaulio sveikatos organizacijos (2002) ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros apklausos duomenimis (2014), seksualinis priekabiavimas yra viena dažniausiai švietimo ir sveikatos įstaigose bei organizacijose, viešosiose vietose pasitaikančių diskriminacijos ir seksualinio smurto formų. Įvairūs tyrimai jauno suaugusiojo amžiaus grupei priklausančius asmenis nurodo kaip vienus dažniausiai susiduriančių su seksualiniu priekabiavimu ir atkreipia dėmesį į seksualinio priekabiavimo žalą psichologinei ir fizinei sveikatai (Steiblienė ir kt. 2015; McGinley et al., 2016; Herovic et al., 2019). Nors seksualinio priekabiavimo patirtis yra vertinama ir kaip trauminis išgyvenimas, susijęs su neigiamomis nuostatomis į pasaulį, labiau išreikštais potrauminio streso ir generalizuoto nerimo simptomais (Thurston,

Chang, Matthews, 2018; McDermut, Haaga, Kirk, 2000), vis dėlto iki šiol moksliniuose tyrimuose kreipiamas mažai dėmesio į šio patyrimo subjektyvų išgyvenimą ir taikomas įveikos strategijas. Kiekybiniuose tyrimuose skiriamas dėmesys konkrečioms, išmatuojamiems kintamiesiems neleidžia suprasti dinamiškų ir sudėtingų procesų, kurių metu nukentėję nuo seksualinio priekabiavimo asmenys įprasmina šį patyrimą ir vertina taikytų įveikos strategijų efektyvumą. Tyrimo tikslas – atskleisti jaunų suaugusiųjų seksualinio priekabiavimo subjektyvų patyrimą, šio patyrimo pasekmių bei pasirinktų įveikos strategijų suvokimą ir vertinimą.

Siekiant atskleisti subjektyvų seksualinio priekabiavimo patyrimą ir su juo susijusius veiksnius, pasirinktas kokybinis tyrimo metodas: tyrimo dalyvių atsakymai į atvirus tyrimo klausimus buvo analizuojami, vadovaujantis tematinės analizės principais.

Tyrimų rezultatai atskleidė, jog tiek seksualinio priekabiavimo patyrimo suvokimas, tiek atsakas į patirtą diskriminaciją gali būti ilgalaikiai, kompleksiški procesai, susiję su kintančia situacija ir aplinkos veiksniais. Rezultatai taip pat rodo neigiamas seksualinio priekabiavimo pasekmes romantinių santykių palaikymui, požiūriui į savo kūną, užsitęsusi nesaugumo jausmą. Seksualinio priekabiavimo patyrimas susijęs su kaltės, gėdos, pasišlykštėjimo savo kūnu jausmais.

Pranešimas parengtas, vykdant mokslinį tyrimą „Studentų seksualinio priekabiavimo patyrimas ir subjektyviai vertinamas taikytų įveikos strategijų efektyvumas“ (sutarties Nr. 09.3.3.- LMT-K-712- 10-0185), finansuojamą Europos socialinio fondo lėšomis, pagal priemonę Nr. 09.3.3- LMT-K-712 „Mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymas per praktinę mokslinę veiklą“.

LIETUVOS PAAUGLIŲ TAPATUMO IR ELGESIO INTERNETE SĄSAJOS

Julija Mingaudaitė, prof. dr. Saulė Raižienė, doc. dr. Vilmantė Pakalniškienė, lekt. dr. Robertas Povilaitis, doc. dr. Neringa Grigutytė

Vilniaus universitetas

Paaugliai vis dažniau naudojami internetu ir tai tampa jų kasdiene realybe (Grigutytė, Raižienė, Pakalniškienė, Povilaitis, 2018; Tsitsika et al., 2014). Analizuojant paauglių naudojimosi internetu ypatumus, svarbu atsižvelgti į jų tapatumo formavimosi procesus (Mannerström et al., 2018). Crocetti ir bendraautorai (2008) pasiūlytame Trijų dimensijų tapatumo formavimosi modelyje tapatumo dinamika apibūdinama tapatumo išipareigojimu, gilumine paieška ir tapatumo persvarstymu. Atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad šių procesų išreikštumas yra susijęs su tam tikru paauglių elgesiu internete, pavyzdžiui, domėjimusi studijų (karjeros) galimybėmis (Negru-Subtirica, Pop, Crocetti, 2017), agresyviu elgesiu (Morsunbul, 2015), pažinčių internete ieškojimu (Barker, 2009), laiko praleidimu internete (Huang, 2006) ir pan. Tačiau tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjamas tapatumo ir įvairaus elgesio internete ryšys, vis dar trūksta (Mannerström et al., 2018). Šio tyrimo tikslas yra nustatyti, kokios yra Lietuvos paauglių tapatumo procesų (išipareigojimo, giluminės paieškos ir persvarstymo) ir elgesio internete sąsajos.

Tyrimė naudojami 552 13-17 m. amžiaus paauglių (66,3 proc. merginų, 56,7 proc. 13-15 m., 43,3 proc. 16-17 m.) duomenys, surinkti projekto „Lietuvos vaikų ir paauglių naudojimosi internetu: grėsmių ir galimybių tendencijos ES šalių kontekste“ (Nr. S-MIP-17-1/LSS-250000-1087) metu. Tapatumo procesams socialiniame ir edukaciniame kontekstuose matuoti buvo naudojama Utrechto tapatumo skalė (Crocetti et al., 2008), o elgesys internete (veiklos internete, saugumas ir rizikingas elgesys) matuotas „ES vaikai internete“ metodologija.

Rezultatų analizė atskleidė, kad tapatumo procesai jaunesnių ir vyresnių paauglių amžiaus grupėse specifiskai siejasi su elgesiu internete. Tai rodo, kad individualūs paauglių ypatumai yra svarbūs, siekiant paaiškinti skirtingas veiklas internete.

VYRESNIO AMŽIAUS ASMENŲ DEPRESIŠKUMAS IR TAKIEJI PAŽINTINIAI GEBĖJIMAI

Karolina Petraškaitė, Kristina Steponavičiūtė

Vilniaus universitetas

Tyrimai atskleidžia taktųjų pažintinių gebėjimų prastėjimą vyresniame amžiuje, su juo vis labiau siejami ir tokie klinikiniai veiksniai kaip depresiškumas. Bendrai kokybiškam atminties veikimui svarbu tai, kaip greitai gebama apdoroti informaciją. Taigi su depresija susijusiam atminties prastėjimui taip pat svarbus informacijos apdorojimo greitis. Svarbu analizuoti vyresnių asmenų amžiaus, atminties ir informacijos apdorojimo greičio tarpusavio sąveiką, norint suprasti, ar depresiškumas veikia šių pažintinių gebėjimų ryšį.

Tyrimo dalyvavo 30 įvairaus sunkumo ir pasikartojamumo depresijos pacientų iš Santariškių klinikų psichiatrijos skyriaus (11 vyrų, 19 moterų) ir 50 kontrolinės grupės asmenų (16 vyrų, 34 moterys) nuo 45 iki 79 metų amžiaus. Atminčiai vertinti naudotas Hopkins'o žodinės atminties testas (HVLIT-R), informacijos apdorojimo greičiui – PEBL-lt sutrumpinta versija, depresiškumo lygiui – Beck'o depresijos skalė (BDI-II), matuotas fizinis ir pažintinis aktyvumas bei darbingumas. Pažintinių gebėjimų prognoziniais veiksniais numatyti atliktos daugialypės regresinės analizės.

Rezultatai parodė, kad depresija sergantys tyrimo dalyviai prasčiau apdoroja sudėtingą informaciją nei kontrolinės grupės nariai. Tik depresijos grupėje kuo asmuo yra vyresnis, tuo pasižymi prastesne atmintimi, o sudėtingos informacijos apdorojimo greitis su vyresniu amžiumi yra prastesnis abiejų grupių atveju. Depresiškumas su atmintimi neigiamai susijęs tik kontrolinės grupės asmenų imtyje, o esant didesniai depresiškumui lėčiau apdorojama sudėtinga informacija abeiose grupėse. Tyrimo informacijos apdorojimo greitis nėra tarpinis kintamasis amžiaus ir atminties ryšyje; depresiškumas, nors ir geba kartu su amžiumi nustatyti taktųjų pažintinių gebėjimų rezultatus, nėra jų ir amžiaus ryšį moderuojantis veiksnys. Tikslėsniam ir išsamesniai depresiškumo vyresniame amžiuje poveikiui nustatyti reikalingi tolesni tyrimai.

Darbo vadovė: doc. dr. Neringa Grigutytė.

STUDENČIŲ NEPASITENKINIMO KŪNO VAIZDU PSICHOSOCIALINIAI RIZIKOS VEIKSNIAI

Eglė Urvelytė, Aidas Perminas

Vytauto Didžiojo universitetas

Užsienio tyrimai rodo, kad išsivysčiusiose šalyse nepasitenkinimo kūno vaizdu paplitimas studenčių grupėje siekia iki 80 proc. (Mond et al., 2013). Dažnai pastebima, kad būtent universitete merginos patiria nepasitenkinimą savo kūno vaizdu įvairiais lygmenimis ir tai siejasi su depresija (Wiederman, Pryor, 2000), nerimo sutrikimais, žemesne saviverte (Cash, Fleming, 2002), sutrikusiu valgymo elgesiu ir tikraisiais valgymo sutrikimais (Ferreiro, Seoane, Senra, 2011). Tyrimo tikslas – nustatyti studenčių nepasitenkinimo kūno vaizdu ir psichosocialinių rizikos veiksnių sąsajas.

Tyrimas atliktas Vytauto Didžiojo universitete, Kaune. Apklaustos 371 studentės, kurių amžius svyruoja nuo 18 iki 24 metų. Nepasitenkinimas kūno vaizdu nustatytas Daugiamačiu kūniškojo „Aš“ klausimynu (angl. *Multidimensional Body-Self Relations Questionnaire – MBSRQ*). Perfekcionizmui įvertinti naudota Frosto daugiadimensinio perfekcionizmo skalė (angl. *Multidimensional Frost Perfectionism scale – MFPS*). Kūno stereotipų internalizacijai įvertinti naudota Idealaus kūno stereotipo skalė (IBSS-R; Stice, 2004), Suvokiamo sociokultūrinio spaudimo skalė (PSPC; Stice, 1998), bei neigiamam emociingumui – PANAS-X subskalė (Watson, 1999).

Rezultatai parodė, kad studenčių merginų didesnis suvokiamas sociokultūrinis spaudimas, didesnis idealaus kūno stereotipo internalizavimas, didesnis neigiamas emociingumas, bei didesnis neadaptivus perfekcionizmas yra susiję su didesniu nepasitenkinimu kūno vaizdu. Tokie rezultatai patvirtina kitų autorių dažniausiai tyrinėjamą sociokultūrinę teoriją apie nepasitenkinimo kūno vaizdu vystymąsi bei

prisideda prie aiškesnio supratimo, kokie rizikos veiksniai turėtų būti veikiami nepasitenkinimo kūno vaizdu prevencinių programų metu, studentų merginų grupėje.

SKIRTINGAIS TAMSIOSIOS TRIADOS BRUOŽAIS PASIŽYMINČIŲ VADOVŲ SCENARIJAI IR JŲ VERTINIMAS

Tadas Vadvilavičius, doc. dr. Aurelija Stelmokienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Vadovavimo psichologijos tyrimuose vis dažniau raginama kalbėti apie neigiamas vadovo asmenybės charakteristikas, kurios gali turėti įtakos vadovavimo efektyvumo vertinimui (Arnold, 2017). Vienas iš tamsiąją asmenybės pusę aiškinančių modelių yra tamsiosios triados (psichopatiškumas, makiavelizmas, narcisizmas) modelis, kuris sulaukia vis daugiau tyrėjų dėmesio, tačiau yra retai naudojamas vadovavimo kontekste. Be to, kaip pastebi B. J. Avolio ir bendraautoriai (2009), vadovavimo psichologijos tyrimuose dominuoja koreliaciniai tyrimų planai, todėl auga poreikis naudoti eksperimentinius tyrimo planus, kurie leidžia įvertinti ne tik reiškinių sąsajas, bet ir priežasties-pasekmės ryšį. Scenarijus, kaip stimulinė eksperimentuose naudojama priemonė, galėtų būti puikus įrankis vadovavimo tyrimuose, siekiant įvertinti efektyvaus vadovavimo priežastis ir pasekmes. Taigi, šio tyrimo tikslas – įvertinti sukurtų scenarijų, kurie pristato skirtingais tamsiosios triados bruožais pasižyminčius vadovus, tinkamumą.

Kvazi-eksperimente, kuriame dalyvavo 31 psichologijos bakalauro ir magistro studijų studentas, buvo pateikiami scenarijai, aprašantys įprastinę vadovo darbo dieną. Tyrime naudoti 5 scenarijai, kuriuose buvo manipuliuojama atskirų vadovo tamsiosios triados bruožų pasireiškimu (aukštas, žemas). Scenarijai buvo sudaromi pagal Jonason ir Webster (2010) išskirtus 12 statistiškai reikšmingiausių tamsiosios triados bruožus reprezentuojančių elgesio būdų. Kvazi-eksperimento metu tyrimo dalyvių buvo prašoma perskaityti vadovo aprašą ir atsakyti į klausimus apie vadovo tamsiosios triados asmenybės bruožus („Dirty dozen“, Jonason, Webster, 2010). Scenarijų tinkamumui matuoti buvo naudotas awg indeksas, matuojantis sutarimą tarp vertinančiųjų.

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog sudaryti scenarijai pasižymi aukštais vertintojų tarpusavio sutarimo koeficientais (awg 0,79-0,92). Aukščiausiais įverčiais atskiri tamsiosios triados bruožai buvo įvertinti scenarijuje, kuriame vadovas pasižymėjo visais trim tamsiosios triados bruožais ($\chi^2 = 12,56$; $p < 0,014$). Psichopatiškumo vertinimas buvo didžiausias psichopatišką vadovą reprezentuojančio scenarijaus atveju ($\chi^2 = 10,40$; $p < 0,015$). Vadovo narcizo ir makiavelisto atveju šios rezultatų tendencijos nepasitvirtino. Tokius rezultatus galėjo lemti modelio autorių įvardijamas tamsiosios triados bruožų persidengimas, kurį empiriniais tyrimais patvirtino ir tamsiąjai triadai matuoti skirtų instrumentų autoriai.

MOKINIŲ SAVIGARBOS REIKŠMĖ PYKČIO POKYČIAMS PO MOKYKLOJE TAIKOMOS PYKČIO KONTROLĖS INTERVENCIJOS

Dovilė Valiūnė, Aidas Perminas

Vytauto Didžiojo universitetas

Paauglys mokykloje susiduria su įvairiais iššūkiais. Vienas iš galimų iššūkių – intensyvos emocijos ir jų raiška. Anot Durlak ir bendraautorių (2011) jaučiamos emocijos gali mokiniams palengvinti arba apsunkinti įsitraukimą į mokymosi procesą. Pyktis yra viena iš sunkiausiai kontroliuojamų emocijų, nes pykčio metu atsiranda intensyvos fiziologinės reakcijos (Ayebami et al., 2017). Taigi sunkiai kontroliuojamas pyktis gali neigiamai paveikti mokinio socializaciją, mokymąsi, santykius su aplinkiniais (Powell et al., 2011; Ayebami et al., 2017; Barnes, 2017; Moaz et al., 2017). Pykčio bruožas – polinkis interpretuoti situacijas, kaip

keliančias grėsmę, todėl tokie asmenys dažniau jaučia ir pyktį (Spielberger, 1988; cit. pg. Azevedo et al., 2000; Lievaart et al., 2016). Yra nemažai pykčio ir agresyvaus elgesio intervencijų efektyvumo tyrimų (Candelaria et al., 2012; Avci et al., 2016; Ayebeami et al., 2017 ir kt.). Tačiau trūksta tyrimų, kurie nagrinėtų psichosocialinių veiksnių reikšmę pykčio bruožo pokyčiams (Besharat et al., 2012). Vienas galimai svarbus veiksnys – savigarba, nes vienas iš pykčio raiškos uždavinių yra sustiprinti savigarbą (Lök et al., 2018). Taigi tyrimo tikslas – įvertinti savigarbos reikšmę paauglių pykčio pokyčiams po pykčio kontrolės intervencijos, taikomos mokykloje.

Tyrime dalyvavo 12-17 m. amžiaus 394 tyrimo dalyviai, iš kurių: 155 dalyvavo intervencinėje grupėje (92 merginų, 63 vaikinų) ir 239 – kontrolinėje grupėje (131 merginų, 108 vaikinų). Pykčio bruožui matuoti buvo pasirinkta Vaikų ir paauglių pykčio būsenos-bruožo ir išraiškos klausimyno – 2 (STAXI-2 C/A) Pykčio bruožo skalė (Brunner, Spielberger, 2009). Pykčio bruožo skalę sudaro dvi subskalės: Pykčio bruožas, kaip temperamentas ir Pykčio bruožas, kaip reakcija. Savigarbai vertinti buvo naudojama Resenberg (1965) Savigarbos skalė. Paaugliams buvo taikoma grupinė dešimties užsiėmimų intervencija, kuri rėmėsi kognityvine-elgesio teorija ir įsisąmoninimu.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad po intervencijos grįstos kognityvine elgesio teorija ir įsisąmoninimu pradiniai savigarbos balai turi reikšmės paauglių pykčio bruožo reakcijos ir pykčio bruožo temperamento pokyčiams. Kuo aukštesni savigarbos balai, tuo labiau sumažėję pykčio išreikštumas po intervencijos. Taigi, planuojant intervencijas, galima numatyti strategijas, kaip labiau paveikti pykčio bruožo mažėjimą – stiprinant mokinių savigarbą.

Mokslo galia: žinoti ar veikti? XVI-oji Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija / [sudarė Violeta Cimalanskaitė-Kazlauskienė, Karolina Petraškaitė]. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2019. 31 psl.

ISSN 2669-0357

Santraukų rinkynije pristatomos XVI-osios Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencijos „Mokslo galia: žinoti ar veikti?“ pranešimų santraukos. Konferencija vyko 2019 m. balandžio 26 d. Vilniaus universitete Filosofijos fakultete.

Mokslo galia: žinoti ar veikti?

XVI-oji Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija
Recenzuotas konferencijos pranešimų santraukų leidinys

Sudarė ir redagavo
Violeta Cimalanskaitė-Kazlauskienė, Karolina Petraškaitė

Už pranešimų turinį atsako autoriai

Išleido Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, LT-10222, Vilnius
El. Pastas: info@leidykla.vu.lt

